

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

ARKLIAI

Iš arčiau pažinsite arklių ir ponių pasaulį, jų evoliuciją, elgseną. Sužinosite, koks svarbus jų vaidmuo žmonijos istorijoje

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

ARKLIAI

Kulanas

Motėris ir mergaitė, dėvinčios ispaniškus jojimo drabužius, ant obuolmušio andalūzo

Bronzinė raito kario statulėlė, apie 550 m. pr. Kr.

Žalvarinis ratukinis pentinas, Pietų Amerika, apie 1800 m.

Henriko VIII arklio šarvai

Mulas, traukiantis indišką vežimėlį, apie 1840 m.

Bronzinė plokštė su raito kario atvaizdu, Beninas, Nigerija, XVI a. pabaiga

Suakmenėjusi
anchiterio pėda ir
du šoniniai pirštai

Sena pasaga ir vinys,
nuimtos nuo arklio
kanopos

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

ARKLIAI

Kalnų zebras

Parašė
JULIET CLUTTON-BROCK

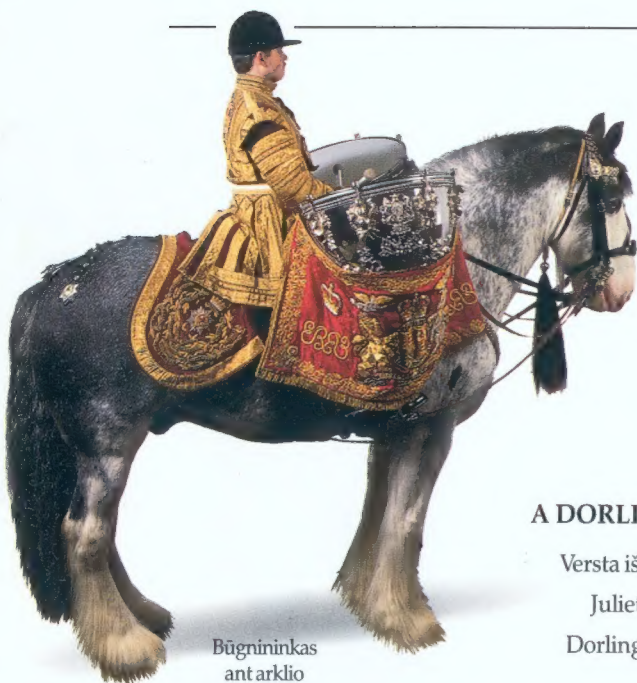
Kaustomas šairas

Obuolmušio šuolis

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Būgnininkas
ant arklio

Airių asilas, traukiantis
vežimėlį, apie 1850 m.

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Versta iš EWG (Eyewitness Guides)

Juliet Clutton-Brock HORSE

Dorling Kindersley, London, 1996

Redaktorė Marion Dent

Meninė redaktorė Jutta Kaiser-Atcherley

Vyriausioji redaktorė Helen Parker

Vyriausioji meninė redaktorė Julia Harris

Leidėja Louise Barratt

Nuotraukų konsultantė

Diana Morris

Specialioji fotografija

Jerry Young, Karl Shone

Iš anglų kalbos vertė

GEDIMINAS JUDZENTAVIČIUS

Redagavo GRAŽINA SMALINSKIENĖ

Konsultavo DANUTĖ RIMŠIENĖ

Kompiuteriu maketavo ANDRIUS BAŠKATOVAS

Copyright © 1992 Dorling Kindersley

Limited, London

© Leidimas lietuvių kalba,

leidykla „Alma littera“, 1998

ISBN 9986-02-539-7

SL 412 Išleido leidykla „Alma littera“,

Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius

Du laukiniai Prževalskio arkliai

Lankininkas ant arklio,
apie V a. pr. Kr.

Prancūziško stiliaus lando, apie 1880 m.

Palominas su
kaubojiško stiliaus
apynasriu ir balnu

Pilkių pora su
vežimėliu

Turiny

6
Arklių šeima
8
Arklių evoliucija
10
Kaulai ir dantys
12
Pojūčiai ir elgsena
14
Kumelės ir kumeliukai
16
Laukiniai asilai
18
Dryžuotieji
20
Senoviniai protėviai
22
Arkliai istorijoje
24
Asilo darbas
26
Mulai ir arklėnai
28
Pasagos ir kaustymas
30
Žaslai ir pakinktai
32
Tyrinėjimai su arkliu
34
Į Ameriką
36
Laisvėje
38
Arkliai iš viso pasaulio

Olandų gelderlenderių pora,
traukianti dengtą vežimą

40
Daugiau veislių ir spalvų
42
Kariniai arkliai
44
Riterių amžius
46
Keliavimas arkliu
48
Arklių traukiami vežimai
50
Sunkieji arkliai
52
Arklio jėga
54
Lengvas traukiamasis darbas
56
Arklys Šiaurės Amerikoje
58
Sportiniai arkliai
60
Arkliai pramogai
62
Naudingi poniai
64
Rodyklė

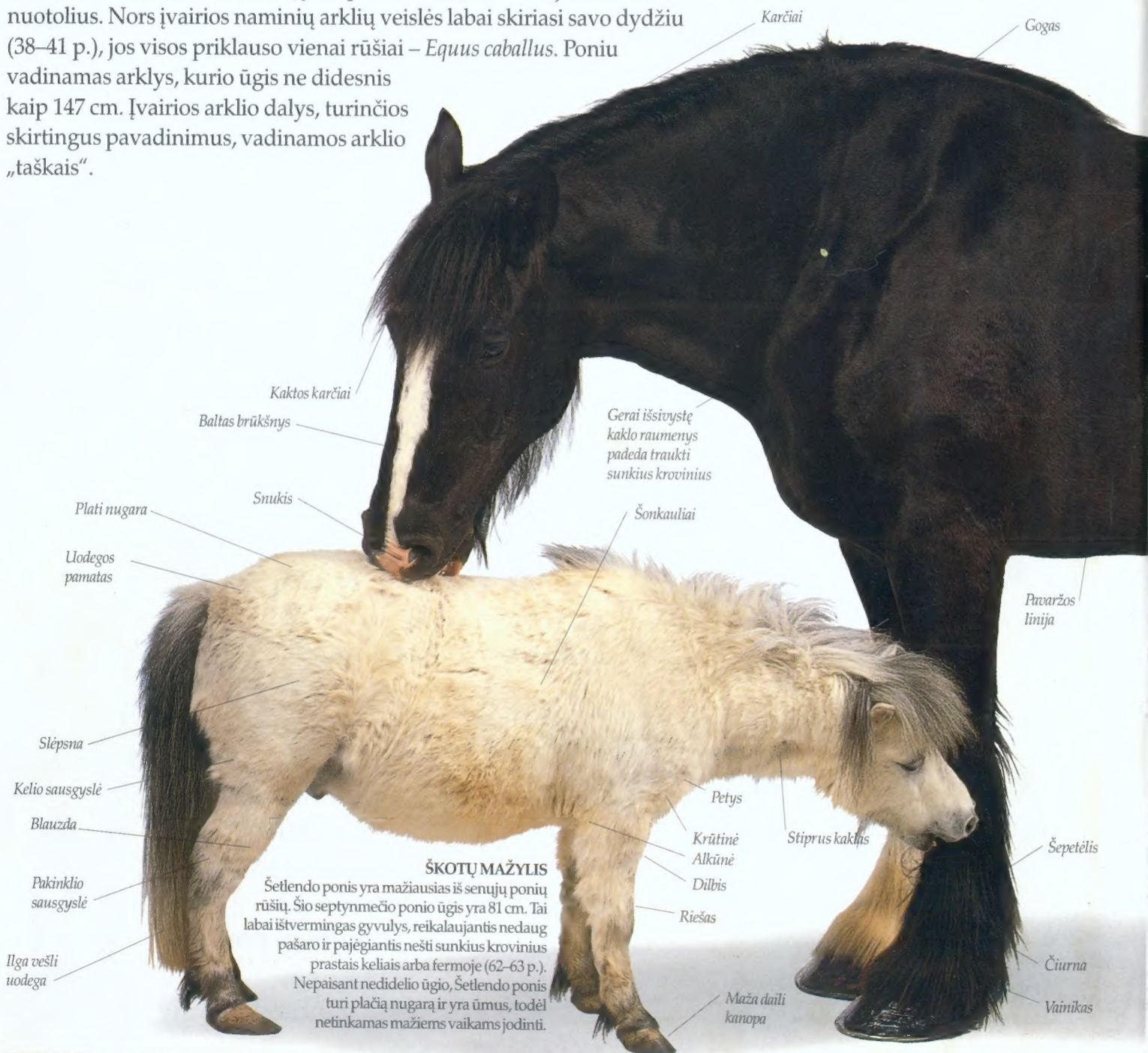
Arklių šeima

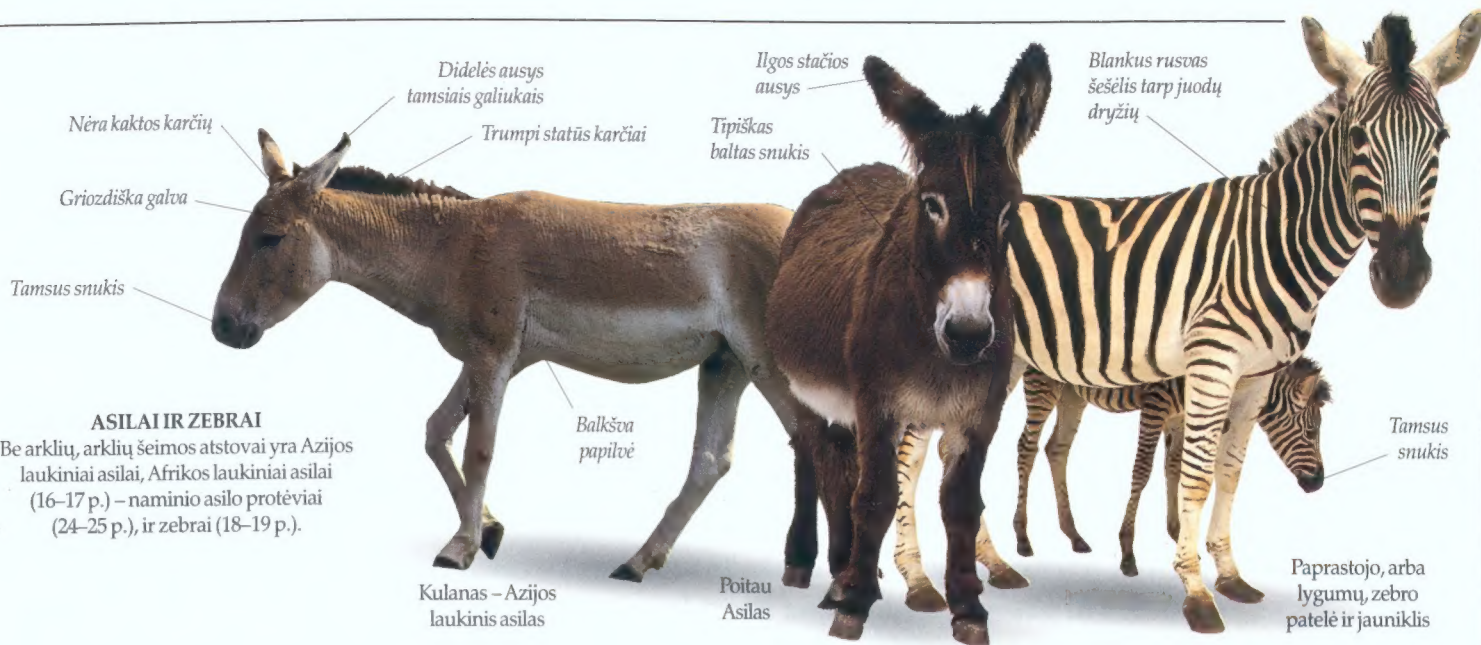
ARKLIAI, ASILAI IR ZEBRAI – visi priklauso vienai žinduolių šeimai *Equidae*. Jie vadinami neporakanopiais gyvūnais, nes turi tik po vieną kanopą ant kiekvienos kojos, o karvės ir elniai turi po dvi kanopas ir yra vadinami porakanopiais. *Equidae* šeima kartu su savo artimiausiais giminaičiais raganosiais ir tapyrais priklauso *Perissodactyla* būriui. Visi arklių šeimos atstovai (ekvidai) minta žole bei krūmokšniais, gyvena atvirose vietovėse ir greitai bėgioja, gelbėdamiesi nuo plėšrūnų. Būdami labai visuomeniški (12–13 p.), jie gyvena šeimyninėmis grupėmis, kurios sudaro bandą. Arkliai, ieškodami maisto bei vandens arba bandydami pasislėpti nuo musių ir moskitų, kankinančių juos per karščius, nukeliauja didelius nuotolius. Nors įvairios naminių arklių veislės labai skiriasi savo dydžiu (38–41 p.), jos visos priklauso vienai rūšiai – *Equus caballus*. Poniu vadinamas arklys, kurio ūgis ne didesnis kaip 147 cm. Įvairios arklio dalys, turinčios skirtingus pavadinimus, vadinamos arklio „taškais“.

„ŽAISLINIU ARKLIUKU NUJOKI PRIE BENBERIO KRYŽIAUS

Ir pamatysi gražuolę ant balto žirgo ...“ Šimtmečius mediniai supamieji arkliukai ant spyruoklinių arba supamosios kėdės kojų buvo tradiciniai žaislai.

ASILAI IR ZEBRAI

Be arklių, arklių šeimos atstovai yra Azijos laukiniai asilai, Afrikos laukiniai asilai (16–17 p.) – naminio asilo protėviai (24–25 p.), ir zebrai (18–19 p.).

Kaip matuoti arklio ūgį

Arklio ūgis matuojamas plaštakomis. Viena plaštaka, atitinkanti suaugusio žmogaus plaštakos plotį, yra lygi 10, 16 cm. Jeigu arklio ūgis 15, 2 plaštakos, tai jis yra 157 cm aukščio. Matuojant imamas atstumas nuo žemės iki arklio pečių viršaus, vadinamo gogu.

DIDYSIS ARKLYS

Šairų arklys pirmą kartą buvo išvestas centrinėje Anglijoje ūkio darbams dirbti bei dideliems kroviniams traukti (50–53 p.). Ši veislė išsiskiria milžinišku dydžiu ir ilgais plaukais arba „plunksnomis“ aplink pėdas. Čia pavaizduotas arklys, vardu Karalius, užregistruotas kaip aukščiausias arklys pasaulyje. Jo ūgis ties gogu – 198 cm.

EUROPOS KELIAUTOJAI

Iš Afrikos kilo daug arklių šeimos atstovų – nuo zebro iki laukinių asilų. Tyrinėjami šį didžiulį žemyną, europiečiai kelionėms atsiveždavo naminių arklių. Šis įmantrus medžio drožinys, vaizduojantis žmonių ir gyvūnų (tarp jų ir arklių) figūras, buvo padarytas ibų genties iš Nigerijos (Vakarų Afrika).

Arklių evoliucija

DABARTINIAI ARKLIAI, ASILAI IR ZEBRAI (EKVIDAI) per 55 milijonus metų išsivystė iš savo ankstyvojo į arklių panašaus protėvio, pagal kilmę vadinamo „pirmąsčiu arkliu“, arba eohipu, nes jis gyveno eoceno laikotarpiu (prieš 54 milijonus metų). Šis iškastinis gyvūnas dar vadinamas hirakoteriju. Ankstyvasis arklys buvo ne didesnis už kiškį. Tai buvo augalėdis gyvūnas, kuris mito lapais bei krūmokšniais ir turėjo keturis priekinių kojų pirštus bei tris – užpakalinių kojų. Jis gyveno Europos, Šiaurės Amerikos ir Rytų Azijos miškingose vietovėse. Palaipsniui per milijonus metų šis mažas gyvūnas išsivystė į žolėdį žinduolį su trimis pirštais, o vėliau priekinėse ir užpakalinėse kojose liko tik po vieną vidurinę III pirštą, apaugusį tvirta ragine kanopa. Iš pradžių augalėdžiai arkliai, tokie kaip mezohipas, o vėliau parahipas, turėjo dantis žemais vainikais (10–11 p.). Vėlesniu mioceno laikotarpiu (prieš 20 milijonų metų) Šiaurės Amerikoje pievos ėmė stumti miškus. Taikantis prie pasikeitusios aplinkos, išsivystė ilgesnės arklių protėvių galūnės, leidžiančios jiems pasklisti plačiuose plotuose ieškant ganyklų ir pabėgti nuo plėšrūnų. Tuo pat metu jų dantų vainikai tapo aukštesni, prisitaikė prie kietų žolių. Pirmasis žolėdis arklys buvo merihipas, bet vėliau jį pakeitė pliahipas – pirmasis vienakanopis arklys. Pleistoceno laikotarpiu (maždaug prieš 2 milijonus metų) iš jų išsivystė arklių (*Equus*) genties žinduoliai.

Šoninis pirštą

Šoninio piršto kanopa

Pagrindinė vidurinė kanopa

Šoninis hipariono kairės užpakalinės kojos vaizdas

Kairysis šoninis pirštą

Dešinysis šoninis pirštą

Mažoji šoninio piršto kanopa

Pagrindinė vidurinė kanopa

Užpakalinės hipariono kojos vaizdas iš priekio

Kandys maistui atkasti

Pamestas kandys

Nosikaulis

Smilkinkaulis

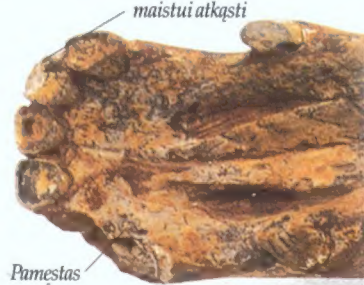
Akiduobė

PIETŲ AMERIKOS ARKLYS

Tai yra išnykusio vienakanopio ekvido *Hippidion*, kuris išsivystė Centrinėje Amerikoje ir vėliau paplito Pietų Amerikoje, griaučiai. Iš jo kilęs *Onohippidium* dar gyveno Pietų Amerikoje prieš 12 tūkstančių metų, kai jo išnykimą galėjo paspartinti pirmieji žmonės medžiotojai, keliaavę per naująjį kontinentą ledynmečio pabaigoje.

PASKUTINYSIS TRIPIRŠTIS ARKLYS

Hiparionas (šoninis kaukolės vaizdas viršuje) buvo paskutinis tripirštis ekvidas. Jis buvo gerai išsivystęs žolėdis su aukštais dantų vainikais. Jo suakmenėjusių liekanų rasta daugelyje Europos, Azijos ir Afrikos vietų. Hiparionas galutinai išnyko Afrikoje maždaug prieš 125 tūkstančius metų.

Keturpirštis

Tripirštis

Tripirštis

Tripirštis

Vienpirštis

Hirakoterijus

Mezohipas

Parahipas

Merihipas

Pliohipas

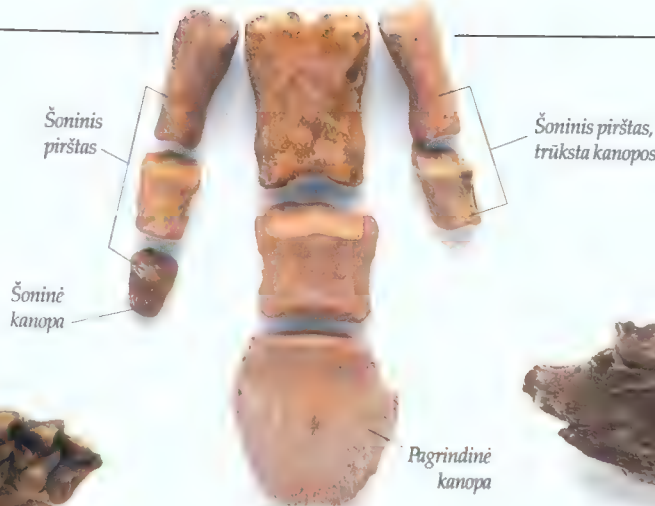

AUGALĖDŽIAI

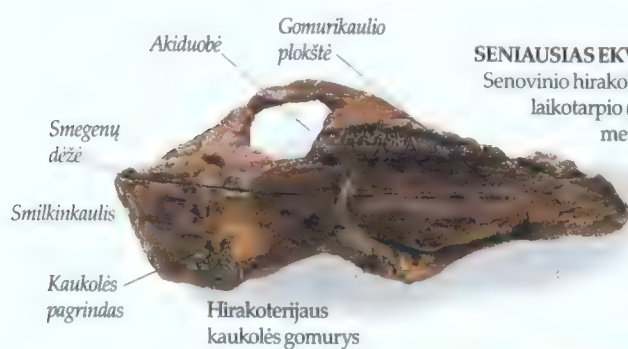
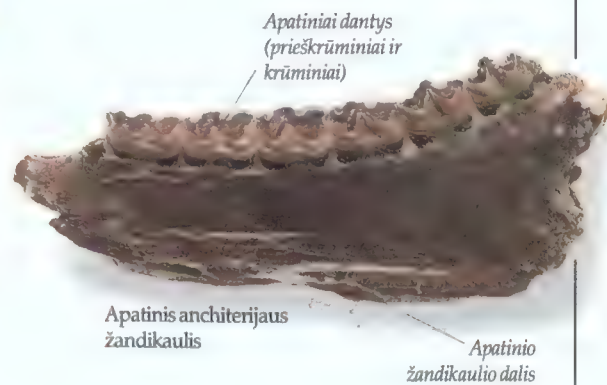
ŽOLĖDŽIAI

ŠALUTINĖS ATŠAKOS

Ankstyvuojamio mioceno laikotarpiu (prieš 24 milijonus metų) senovinis tripirštis arklis anchiterijus buvo gerai išsivystęs ir išplitęs Amerikoje, Azijoje ir Europoje. Tačiau jis buvo šalutinė arklio evoliucijos atšaka, tai yra neišsivystė į dabartinį arklį. Jis išnyko prieš prasidedant plioceno laikotarpiui, maždaug prieš 5 milijonus metų.

Anchiterijaus kojos ir pirštų kaulai

SENIAUSIAS EKVIDAS

Senovinio hirakoterijaus iš eoceno laikotarpio (prieš 54 milijonų metų) kaukolės, rastos

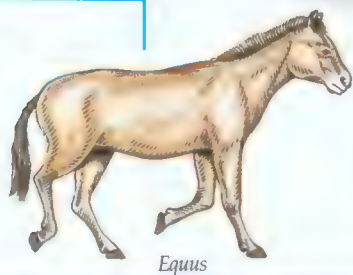
Anglijoje, gomurys su šešiais kvadratiniais dantimis, iš kurių išsivystė dabartinių arklių dantys.

Aukšti dantų vainikai žolei kramtyti

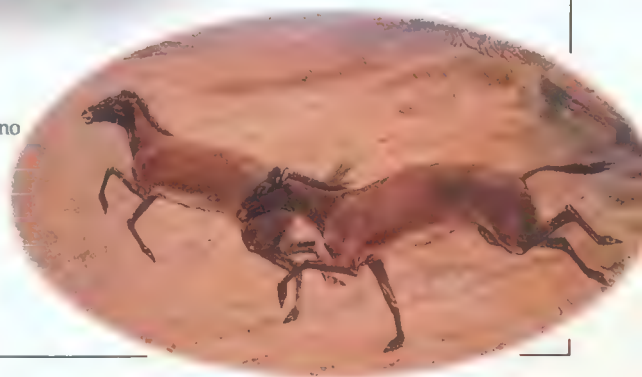
Vienpirštis

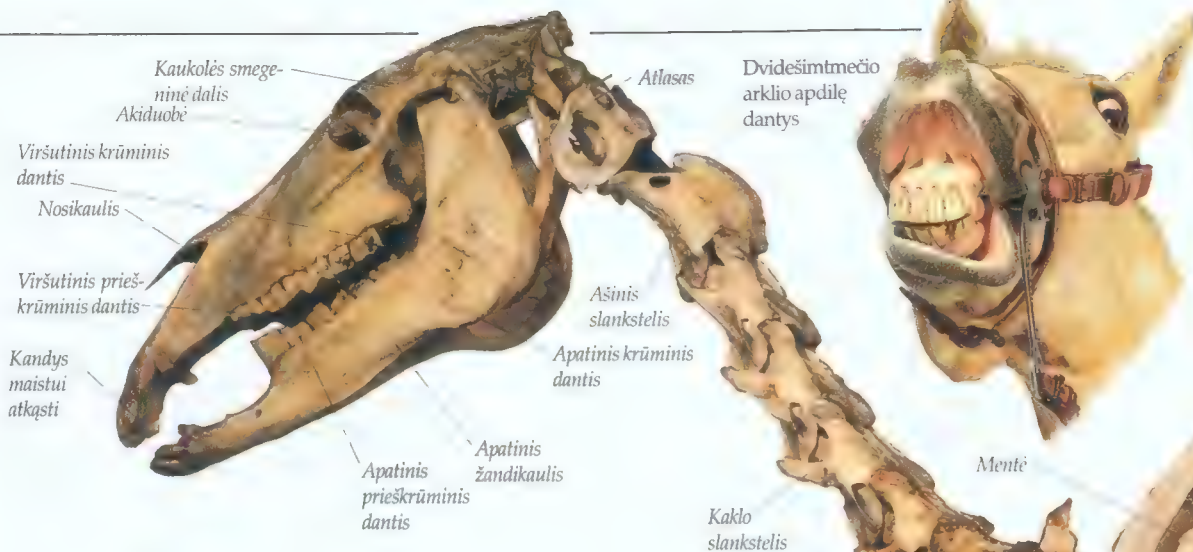

ŽOLĖDIS

PIRMASIS TRIPIRŠTIS ARKLYS

Mezohipas, gyvenęs oligoceno laikotarpiu, maždaug prieš 37 milijonus metų, buvo pirmasis avies didumo arklis, turėjęs tris pirštus (kurių vidurinysis buvo didesnis už abu šoninius).

ILGADANTIS

Arkliui senstant, kandžiai iš pailgų pasidaro apvalūs, vėliau trikampiai ir galiausiai plokšti keturkampiai. Taip pat su amžiumi dantenos sutrumpėja (taip arklys tampa „ilgadantiu“), o jo dantys nudyla. Pagal visus šiuos požymius specialistai gali nustatyti arklio amžių.

Kaulai ir dantys

VISŲ ARKLIŲ ŠEIMOS ATSTOVŲ griaučiai pritaikyti greičiui ir patvarumui. Laukiniai ekvidai pasklidę milžiniškuose atvirų pievų plotuose, kad išsigelbėtų nuo plėšrūnų. Jie greitai šuoliuoja ir turi nepaprastai aštrias akis. Arklio kaukolė turi būti labai ilga, kad tilptų eilė krūminių dantų žolei kramtyti. Stuburas išlaiko stangrią nugarą, šonkauliai apsaugo širdį ir plaučius, o galūnių kaulai yra labai ištįsę. Išskirtinis

ekvidų bruožas yra tas, kad bėgdami jie remiasi viena kanopa. Ji atitinka trečiąją žmogaus rankos arba kojos pirštą, tuo tarpu antrasis ir ketvirtasis pirštai virtę plonais grifeliniais kauleliais, o pirmasis ir penktasis pirštai visiškai išnykę. Ką tik gimęs kumeliukas gali būti bedantis, bet pieniniai, arba laikinieji, dantys greitai išdygsta iš minkšto žandikaulio. Pieniniai dantys yra laikini ir laikui bėgant juos pakeičia tikrieji dantys. Suaugęs arklys paprastai turi 40 dantų: 12 kandžių, 4 iltinius, 12 prieškrūminių ir 12 krūminių. Patelių iltys labai mažos. Arkliui senstant, dantys pamažu nudyla, pakeičia formą ir praranda spalvą.

KLASIKINIAI GRIAUČIAI
1766 metais anglų dailininkas Džordžas Stabsas (1724–1806) išleido knygą, pavadintą *Arklio anatomija*, kuri iki šiol, praėjus daugiau nei dviems šimtams metų, tebėra klasikinis žinynas. Norėdamas tiksliai pavaizduoti griaučių konstrukciją, jis atliko daug arklio skrodimų.

Lenktyninio arklio griaučiai

TIESIAI IŠ ARKLIO SNUKIO

Kaip ir visi žinduoliai, kumeliukas turi pieninius (arba laikinuosius) dantis. Jie apdyla, kai šis yra atjunkomas ir pradeda ęsti žolę, išdygsta tikrieji (arba nuolatiniai) dantys. Iš pradžių tikrieji dantys turi trumpas šaknis ir labai ilgus vainikus, kurie per arklio gyvenimą po truputį nudyla.

Pradedantis vystytis tikrasis krūminis dantis

Pieninis prieškrūminis dantis

Pieninė iltis

Pieninis kandys

Naujagimio viršutinis žandikaulis

Stuburo slankstelis

Klubakaulis

Gaktikaulis

Šlaunikaulis

Šonkaulis

Uodegos slankstelis

Kelio sąnarys

Šėvinkaulis

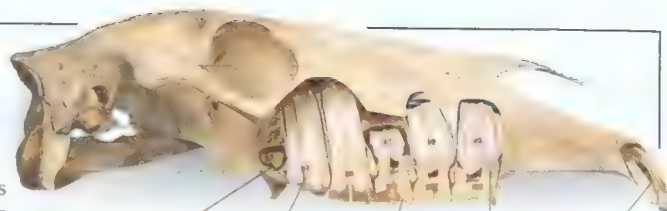
Blauzdikaulis

Letena

Čiurnos kaulas

Apynagės kaulas

Kanopa

Pradedantis vystytis tikrasis krūminis dantis

Tikrasis krūminis dantis

Pieninis prieškrūminis dantis

Tikrasis prieškrūminis dantis

Pieninis kandys

Viršutinis dvimečio ponio žandikaulis

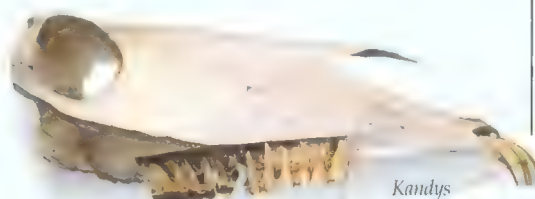

Viršutinis šešiamečio ponio žandikaulis

Krūminis dantis ędesiui trinti

Prieškrūminis dantis ędesiui kramtyti

Kandys ędesiui atkąsti

Kandys

Beveik nudilęs krūminis dantis

Prieškrūminis dantis

Viršutinis labai seno arklio žandikaulis

SUDĖTINGA RAUMENŲ STRUKTŪRA

Šis puikus Džordžo Stabso anatominis piešinys parodo nuostabią arklio raumenų struktūrą, leidžiančią keliauti ilgus nuotolius (46–49 p.), aukštai šokinėti (58–59 p.) ir traukti sunkius krovinius (50–53 p.).

Pakinklio sausgyslė

GREITIS IR PATVARUMAS

Arklio griaučių forma priklauso nuo jo veislės. Darbinio arklio kaulai masyvūs, laikantys didžiulius raumenis, reikalingus sunkiems kroviniams traukti. Tuo tarpu lenktyninio arklio (pavaizduoto čia) kaulai ploni, pritaikyti greičiui, bet ne per daug ploni, nes gali lūžti nuo įtemptų lenktynių.

SENASIS KAŠTONAS

Šiaurės Amerikoje, Europoje ir Azijoje iš viso yra apie 25 arklinių kaštonų rūšys. XVI a. pabaigoje jo sėklomis tikriausiai buvo gydomos arklų kvėpavimo ligos ir nuo to kilo šio medžio pavadinimas. Dygliuotuose sėklalaidžiuose yra didelės sėklos, kurių dėmės primena arklio kanopą, netgi su skylutėmis vinims.

Pojūčiai ir elgsena

ARKLIŲ, ASILŲ IR ZEBRŲ rega, klausa bei uoslė išsivystę labiau negu žmogaus. Tipiškas ilgas arklio snukis reikalingas ne tik dideliems dantims, bet ir jautriems uoslės organams sutalpinti. Akys yra aukštai galvos šonuose, todėl arklys puikiai mato aplinkui, netgi ėsdamas žolę. Ausys didelės, o asilų labai ilgos, kad galėtų būti judinamos aplinkui ir nukreipiamos mažiausio garso kryptimi. Pagal prigimtį, arklys yra bandos gyvūnas, labai prisirišantis prie kitų savo grupės narių. Ši ištikimybė lengvai perkeliama jo šeiminiui – žmogui. Užsimezgas šiam ryšiui, arklys iš visų jėgų bandys paklusti net ir šiurkščioms komandoms. Dėl to arkliai buvo žiauriai išnaudojami, bet ir labai mylimi, tikriausiai labiau negu bet kuris kitas gyvūnas žmonijos istorijoje. Nepaisant artimų ryšių su žmogumi, naminis arklys ir asilas išlaikė savo laukinių protėvių instinktus ir natūralios elgsenos bruožus. Jie gins savo teritoriją ir žindys kumeliukus lygiai taip pat, kaip laukiniai arkliai bei asilai, ir jiems visada reikės kompanijos.

VOLIOJIMASIS

Šis ponis voliojasi, kas yra svarbi arklio higienos dalis. Tai atpalaiduoja raumenis ir padeda pašalinti nusišėrusius plaukus, purvą bei parazitus.

Atlenktos ausys rodo pyktį ir baimę

Nulenktos ausys rodo susidomėjimą aplinka

Viena ausis – į priekį, kita – atgal rodo netikrumą

Į ABI PUSES

Ekvidų ausys atlieka dvi funkcijas – gauda garsus ir perduoda vaizdinius signalus. Jei mulas (parodytas čia) atlenkia ausis, jis yra išsigandęs arba supykęs. Jei nulenkia, jis susidomėjęs, kas vyksta aplinkui, pavyzdžiui, kibiro su pašaru barškėjimu. Viena ausis – į priekį, kita – atgal rodo netikrumą dėl to, kas įvyks.

Zebras įspėja kitus bandos gyvūnus apie pavojų.

Atlenktos ausys rodo pyktį

Grasinamasis spyris

KULANOGRASINAMASIS SPYRIS

Atlenktos ausys ir grasinamieji spyriai rodo, kad šie kulanai (16–17 p.), nelabai sutaria.

GINANT TERITORIJĄ IR ŠEIMĄ

Kovoti stojantis ir spardantis priekinėmis kanopomis ekvidams yra būdinga. Tačiau jie gali santykius aiškinti, gąsdindami ausimis, uodegomis ir kojomis bei naudodami kitus ženklus. Eržilai ir kastruoti patinai kovos dėl teritorijos arba gindami savo kumeles kaip šie Islandijos poniai.

FLEMENO REAKCIJA

Pakeldamas lūpas ir įtraukdamas orą į nosies ertmėje esantį Jakobsono organą, pauostės kumelės šlapimą šis eržilas tikrina, ar ji yra pasiruošusi poravimuisi, tai yra, ar ji rujoja. Tai vadinama flemeno reakcija.

Priekinis arklys, neklausydamas vežėjo komandų, savavališkai sustoja atsigerti

Atlenktos ausys, rodančios šoką nuo netikėto įkandimo

Įkandimas nepažįstamam arkliui

GERIAUSI DRAUGAI

Arkliai dažnai sustoja greta, galva prie uodegos, snukiais trindami vienas kitam nugaras ir karčius, taip užmegzdami santykius. Šių priežiūros ir apsivalymo laikotarpių dažnumas priklauso nuo metų laiko, jie paprastai tęsiasi apie tris minutes.

GRASINAMASIS ĮKANDIMAS

Šie Prževalskio arkliai (20–21 p.) iš skirtingų bandų bando parodyti, kuris yra svarbesnis arba „viršesnis“. Vienas iš jų grasindamas įkanda kitam. Atakuojančio arklio kaklas ištiestas į priekį ir jis bando įkasti priešininkui.

NĖŠČIA PALOMINO KUMELĖ

Ši palominų (38–39 p.) patelė, kaip matyti iš jos didelio pilvo, greitai gimdys. Ponių ir laukinių arklių (36–37 p.) kumelės gimdo greitai, bet išvestų veislių kumelės paprastai reikia atidžiai stebėti, kad neatsitiktų nieko blogo.

NAUJAGIMIS KUMELIUKAS

Ši kumelė, pagimdžiusi kumeliuką, kuriam ant nugaros dar yra placentos dalis, keletą minučių ilsisi. Tuoj kumeliukas visiškai atsiskirs nuo motinos, nutraukdamas virkštelę, per kurią gimdoje jis iki šiol gaudavo maisto medžiagų.

LAIŽYMAS

Kumelė atsistoja ir laižydama visą kumeliuką pašalina placenta. Tai taip pat suaktyvina kumeliuko kvėpavimą ir kraujo apytaką.

PIRMASIS GURKŠNIS

Vos tik atsistojęs, kumeliukas pradeda ieškoti spenių tarp motinos užpakalinių kojų ir žįsti. Pirmasis pienas vadinamas krekenomis. Jis padeda kumeliukui sustiprėti ir visam gyvenimui įgyti imunitetą.

ATSISTOTI ANT VISŲ KETURIŲ

Kol motina aplinkui dairosi pavojų, kumeliukas bando žengti pirmuosius netvirtus žingsnius.

Patelės ir jaunikliai

ARKLIO, ASILO AR ZEBRO PATELĖ paprastai pagimdo vieną labai gerai išsivysčiusį jauniklį. Nėštumas trunka metus arba šiek tiek ilgiau. Kumelės poruojasi su eržilais ir po metų, pavasarį, gimdo, dėl to visi kumeliukai gimsta kartu, kai yra šviežios žolės. Nėštumas trunka ištisus metus todėl, kad motina turi pagimdyti stiprų kumeliuką (labai retai dvynius), kuris tuoj pat po gimimo pajėgtų neatsilikdamas keliauti kartu su banda. Tai yra būtina, nes asilai (16–17 p.), zebrai (18–19 p.) ir arkliai yra žolėdžiai, gyvenantys atvirose žolėtose vietovėse, kur gali trūkti ėdesio, o jauni gyvūnai lengvai tapti plėšrūnų, tokių kaip Afrikos liūtų, aukomis. Kumeliukas atsistoja ant kojų praėjus valandai po gimimo ir pradeda ėsti žolę jau po kelių savaičių, nors kumelė savo kumeliuką žindo iki metų laiko. Jauni arkliai vadinami kumeliukais iki ketverių metų. Laisvėje kumelaitės ir kumeliukai subrendę paliks savo motinų bandas ir sudarys naujas grupes.

Stachos kumeliuko ausys, rodančios budrumą

Motina stumia jauniklį nuo pavojaus.

Šešiametė paprastojo zebro patelė ir trijų mėnesių jauniklis.

ATSARGIAI!

Nors ši šairų kumelė (50–53 p.) kilusi iš arklių, kurie yra naminiai jau tūkstančius metų (22–23 p.), ji dar turi laukinių protėvių instinktų ir visada budriai saugo savo kumeliuką nuo pavojaus.

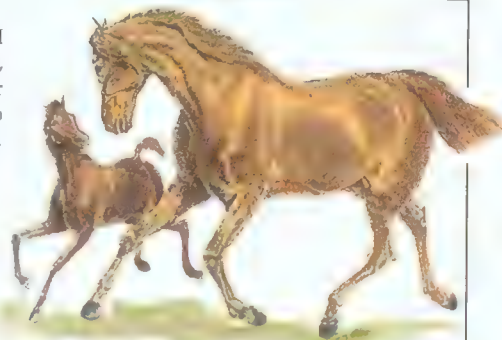
Budrios ausys klausosi, ar nėra pavojaus

Motinos snukis saugo kumeliuką

Aukštis ties gogu 117 cm

NEATSILIKTI

Kumeliukas stovi ant kojų, praėjus valandai po gimimo, ir turi stengtis neatsilikti nuo motinos, ypač laisvėje.

Aukštis ties gogu 180 cm

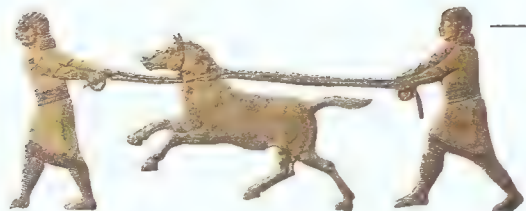

Dešimtmetė šairų kumelė ir jos penkių savaičių kumeliukas

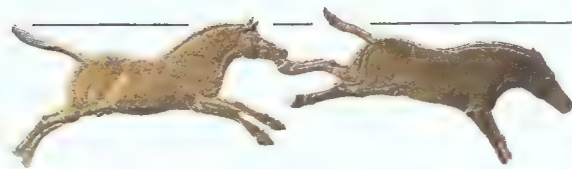
... IR MIEGOTI

Kaip ir kiekvienam kūdikiui, kumeliukui reikia labai daug poilsio, bet jis gali labai greitai pašokti ant kojų, esant pavojui.

Laukiniai asilai

YRA TRYS LAUKINIŲ ASILŲ RŪŠYS, kurios viena su kita susijusios ne daugiau kaip asilai su zebrais. Jos gali kryžmintis, bet palikuonys bus nevaisingi (18–19 p.). Šios trys rūšys – tai Afrikos tikrasis laukinis asilas (*Equus africanus*), kuris iki šiol buvo paplitęs Sacharos dykumoje, ir dvi Azijos laukinių asilų rūšys – onagras (*Equus hemionus*) iš Viduriniųjų Rytų ir Šiaurės Vakarų Indijos bei kiangas (*Equus kiang*) iš Tibeto plokščiakalnio, šiaurės Himalajų. Iš šių trijų tik Afrikos laukinis asilas yra naminio asilo (24–25 p.) protėvis. Visi laukiniai asilai labai panašūs, su gana didele galva, ilgom ausim, trumpais karčiais, be kaktos karčių, plonom kojom ir uodega. Afrikos laukinis asilas yra pilkšvos spalvos, baltu pilvu, su tamsia juosta išilgai nugaros ir dažnai su horizontaliais dryžiais aplink kojas ir vienu juodu dryžiu ant pečių. Azijos laukiniai asilai rausvesnės spalvos, bet jų kojos ar pečiai niekada nebūna dryžuoti, nors išilgai nugaros eina tamsus brūkšnis. Visi laukiniai asilai prisitaikę gyventi sausose, akmenuotose Afrikos ir Azijos pusdykumėse ir plokščiakalniuose, kur jie minta dagiais ir sausa žole. Šiandien visiems laukiniams asilams gresia išnykimas dėl medžioklės ir jų gyvenamųjų vietų mažėjimo.

IŠ PRADŽIŲ PASIGAUK ONAGRĄ Viršuje pavaizduotos laukinių onagrų gaudymo scenos ant akmeninių frizų, puošusių Ninevijos rūmus Asirijoje apie 645 m. pr. Kr. Šie Sirijos onagrai (dabar išnykę) tikriausiai buvo gaudomi ir kryžminami (26–27 p.) su naminiais asilais arba arkliais.

IŠSAUGOJIMAS

Iki šiol buvo keli Afrikos laukinių asilų porūšiai. Somalio laukinis asilas (*Equus africanus somaliensis*), vienintelis iki šiol laisvėje išgyvenęs Afrikos asilas, paprastai turi dryžius aplink kojas, bet ne ant pečių. Bandant išsaugoti jų rūšį, kurios tėvynė yra karo draskoma Etiopija ir Somalis, asilų buvo nuvežta į rezervatą Izraelyje.

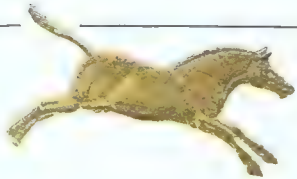
Ilgą uodegą su kuokštu

Plona balkšva koja

DABAR IŠNYKĘ

Nubijos laukinis asilas (*Equus africanus*) dabar išnykęs. Jis skyrėsi nuo Somalio asilo trumpu tamsiu dryžiu skersai pečių ir nedryžuotomis kojomis.

Ilgos ausys tamsiais galiukais

INDIJOS ONAGRAI

Indijos onagras, arba kuras (*Equus hemionus khur*), gyvena karštose, sausose šiaurės vakarų Indijos dykumose. Kaip ir visi ekvidai, kurai gyvena visuomeniškose grupėse su bandos vadu – sena patele. Išskyrus vasaros pradžią – poravimosi metą – suaugę patinai gyvena atskiromis bandomis nuo patelių.

Nėra kaktos karčių

Didelė galva

Trumpi, statūs, rusvi karčiai

Tamsus snukis

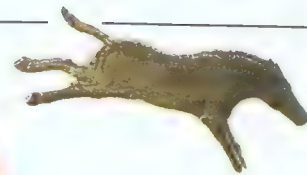
KULANAS

Kulanų (*Equus hemionus kulan*) laisvėje nedaug, jie gyvena Turkmėnijos dykumose, į rytus nuo Kaspijos jūros. Kulanai yra 112–122 cm aukščio. Žiemą jie apauga labai tankiu gelsvai rudu kailiu, saugančiu nuo ledinių vėjų, pučiančių iš kalnų. Nei onagrai, nei kiangai niekada nebuvo prijaukinti, nors tikriausiai senovės Artimųjų Rytų civilizacijose stipriems hibridams (26–27 p.) gauti onagrai buvo kryžminami su asilais ir arkliais.

BEVEIK IŠNYKĘS

Kiangas (*Equus kiang*), arba Tibeto laukinis asilas, yra didžiausias iš visų asilų – jo aukštis daugiau negu 142 cm. Kiangai laikomi šventais Tibete, bet dėl medžioklės ir natūralių gyvenamųjų plotų mažėjimo jie beveik išnyko.

Tamsus brūkšnyš išilgai nugaros

PERSIJOS ASILAS

Gor karas, arba Persijos onagras (*Equus hemionus onager*), gyvena didelėmis bandomis, migruojančiomis Irano dykumose, tačiau šiaudien laisvėje išgyveno tik labai nedaug gyvūnų. Onagras gali ilgai šuoliuoti 48 km/h greičiu ir peršokti beveik per 2 m aukščio uolas.

Blyški, beveik balta papiltė

Karalienės

Puabis vadelių žiedas su onagru viršuje, pagamintas iš

aukso ir sidabro – kanetos

pakinktų dalis iš karališkųjų kapų Ūre, senovės Mesopotamijoje, apie 2500 m. pr. Kr.

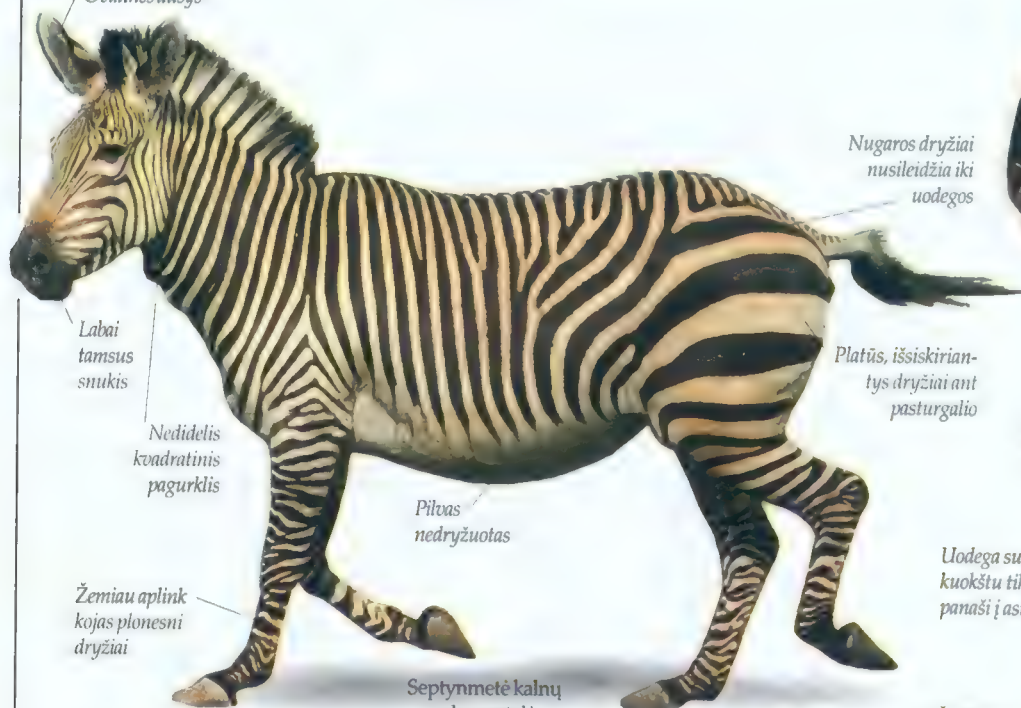
Dryžuotieji

Didelės apvalios ausys

DIDELĖS AUSYS
Grevio zebras didelėmis apvaliomis ausimis signalizuoja kitiems gyvūnams bei pusdykumėse iš labai toli gauda garsus.

Ovalinės ausys

Labai tamsus snukis

Nedidelis kvadratinis pagurklis

Žemiau aplink kojas plonesni dryžiai

Pilvas nedryžuotas

Septynmetė kalnų zebro patelė

Nugaros dryžiai nusileidžia iki uodegos

Platus, išsiskiriantys dryžiai ant pasturgalio

Šešėliai tarp dryžių

Uodega su plaukų kuokštu tik gale panaši į asilo

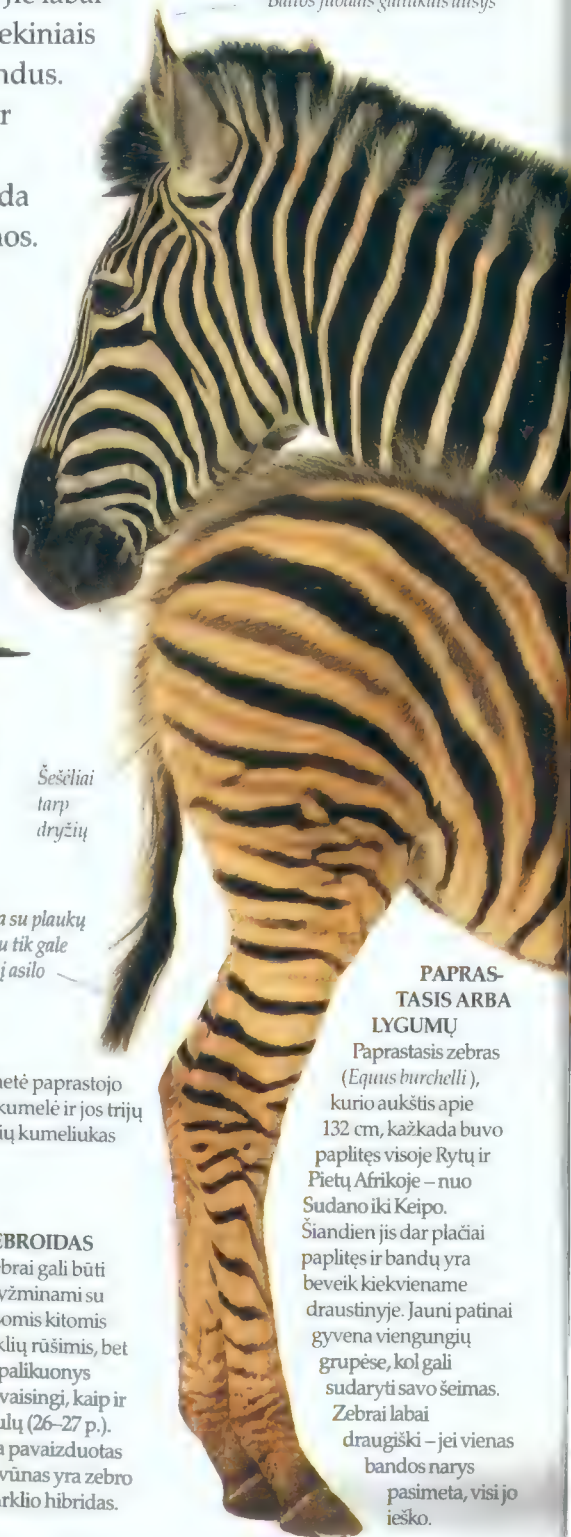
Šešiametė paprastojo zebro kumelė ir jos trijų mėnesių kumeliukas

ZEBROIDAS

Zebrai gali būti kryžminami su visomis kitomis arklių rūšimis, bet jų palikuonys nevaisingi, kaip ir mulų (26–27 p.). Čia pavaizduotas gyvūnas yra zebro ir arklio hibridas.

Baltos juodais galutkais ausys

PAPRASTASIS ARBA LYGUMŲ

Paprastasis zebra (*Equus burchelli*), kurio aukštis apie 132 cm, kažkada buvo paplitęs visoje Rytų ir Pietų Afrikoje – nuo Sudano iki Keipo. Šiandien jis dar plačiai paplitęs ir bandų yra beveik kiekviename draustinyje. Jauni patinai gyvena viengungių grupėse, kol gali sudaryti savo šeimas. Zebrai labai draugiški – jei vienas bandos narys pasimeta, visi jo ieško.

KALNŲ ZEBRAS
Kalnų zebra (*Equus zebra*) šiandien yra nykstanti rūšis, kuri kaip kvaga greitai gali išnykti. Nedaug jų sutinkama kalnų virtinėse nuo Vestkeipo provincijos Pietų Afrikoje iki vakarinio Angolos kranto. Kaip ir paprastasis zebra, kalnų zebra yra maždaug 132 cm aukščio ties gogu.

Platus ir juodas
nugaros dryžis

Ant snukio labai
siauri dryžiai

GREVIO ZEBRAS

Grevio zebra (*Equus grevyi*) yra šiauriausioji rūšis. Nedaug jų gyvena Kenijos, Etiopijos ir Somalio pusdykumėse. Tai didžiausias iš zebjų, vidutinis jo aukštis 142–152 cm. Jis nėra artimai susijęs su kitais zebrais, kildinamas iš primityvesnių arklių šeimos atstovų.

Apvalios
ausys

Nėra kaktos
karčių

Ant nosies rudas
V formos lopas

Karčiai labai
ilgi, statūs

Juodą nugaros
dryžį supa
baltos juostos

Siauri, tankūs, juodi
dryžiai baltame fone,
ypač prie gogo

Papildė balta

Dvi Grevio zebjų
patelės, nuo trejų iki
ketverių metų amžiaus

Tarp juodų dryžių blyškūs
rusvi šešėliniai dryžiai

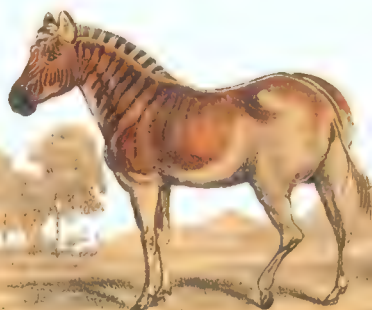
Plačios kanopos

Dryžiai ant kojų einu
žemyn ir baigiasi juodu
vainiku prie kanopos

Juodas nugaros dryžis
ant uodegos ploneja
kartu su šoniniais
dryžiais

Dryžiai apvaliai
linksta ir užpakalyje
iš vertikalių tampa
horizontalūs

Kojos vidinė
pusė balta,
nedryžuota

KVAGA, PANAŠI Į ARKLĮ

Pirmieji Pietų Afrikos tyrinėtojai matė kvagas (*Equus quagga*) didesnėse negu po šimtą bandose, migruojančias į naujas ganyklas. Masinė medžioklė palaipsniui labai sumažino jų skaičių. Paskutinės laukinės kvagos buvo nušautos 1861 m. Keletas išgyveno zoologijos soduose, kol paskutinė nustipo 1883 m. Amsterdame (Olandija).

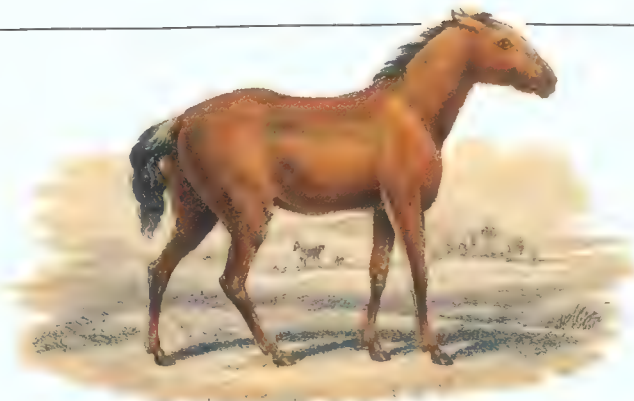

ZEBRO IR ASILO HIBRIDAS

Kitas kryžminimo pavyzdys – zebro ir asilo – pilkai rusvos spalvos gyvūnas su labai gražiais dryžiais, tokiais kaip šių hibridų iš Zimbabvės, Pietų Afrikos. Daug zoologijos sodų visame pasaulyje sėkmingai vykdo kryžminimo programas.

Protėviai

IŠKASTINIAI ĮRODYMAI LIUDIJĄ, kad paskutinio ledynmečio pabaigoje, prieš 10000 metų (8–9 p.), visoje Europoje bei šiaurinėje ir centrinėje Azijoje laisvėje gyveno milijonai arklių. Šie gyvūnai priklausė vienai rūšiai, vadinamai *Equus ferus*, kuri bandomis klajojo po žolėtas vietas ir tikriausiai kasmet migruodavo šimtus mylių. Keičiantis klimatui, pievas išstūmė miškai, ir arkliai ėmė sparčiai nykti, nes prarado gyvenamąsias vietas ir buvo žmonių plačiai medžiojami. Prieš 4000 metų laukinių arklių Europoje buvo likę labai nedaug, nors du laukinio arklio porūšiai – tarpanas (*Equus ferus tarpanus*) Rusijoje, ir Prževalskio arklys (*Equus ferus przewalskii*) Mongolijoje – išgyveno iki palyginti nesenų laikų. Taip pat maždaug prieš 4000 metų pirmieji laukiniai arkliai buvo prijaukinti Rytų Europoje bei greitai plito į Vakarų (22–23 p.). Visi dabartiniai naminiai arkliai kilę iš šių prijaukintų protėvių ir yra priskiriami vienai rūšiai, vadinamai *Equus caballus*.

IŠNYKĘS LAUKINIS ARKLYS

Daug XVIII a. keliautojų po Rusijos stepes aprašė nedidelių laukinių arklių, kurių dalis tikriausiai buvo sulaukėjusi (32–33 p.), bandas. Paskutinieji tarpanai išnyko XIX a. pradžioje. Lenkijoje šiais laikais iš primityvių veislių, tokių kaip Konikas, buvo išvesti poniai, labai panašūs į tarpanus.

Aukštis ties
gogu nuo 132
iki 142 cm

Trumpi
karčiai

Trumpi kaktos
karčiai

SENOVINIS ANGLŲ PONIS

Eksmūro ponis yra senovinė veislė, labai panaši į išnykusį tarpaną arba Rytų Europos laukinį ponį. Šie poniai gyvena laukinėse bandose Eksmūre, pietvakarių Anglijoje.

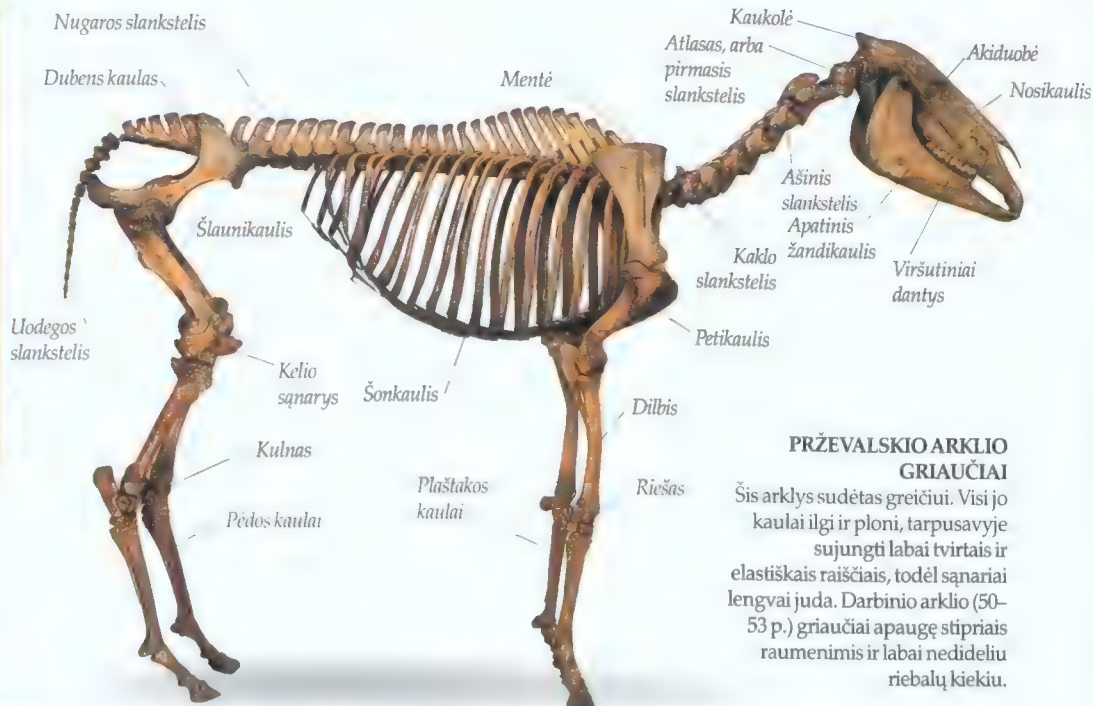
Šviesus, „miltuotas“
snukis, būdingas
laukiniams arkliui

ŠVENTAS BALTAS ARKLYS

Balti arkliai buvo šventi gyvūnai keltams, gyvenusiems Vakarų Europoje apie 500 m. pr. Kr. Maždaug tada šis arklio piešinys buvo išgremžtas baltose kreidinėse Ufingtono kalvose, Berkšyre, pietinėje Anglijos dalyje.

PRŽEVALSKIO ARKLIO GRIAUCIAI

Šis arklys sudėtas greičiui. Visi jo kaulai ilgi ir ploni, tarpusavyje sujungti labai tvirtais ir elastiškais raiščiais, todėl šanariai lengvai juda. Darbinio arklio (50–53 p.) griaučiai apaugę stipriais raumenimis ir labai nedideliu riebalų kiekiu.

PRŽEVALSKIO ARKLIAI

Laukinis arklys, gyvenančius Mongolijos stepėse, XIX a. 8-ajame dešimtmetyje atrado Rusijos keliautojai.

Keletas jų buvo pargabenta į Europą, kur jie gerai veisėsi zoologijos soduose ir vėliau buvo nuvežti į Ameriką. Przewalskio arkliai laisvėje išnykę nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio, bet iš nelaisvėje užaugintų bandų juos vėl bandoma perkelti į Mongolijos stepes.

Przewalskio arklių grupė

PIEŠINIAI URVUOSE

Ši laukinį arklį (*Equus ferus*) ant ižymiojo Lasko urvo sienos Prancūzijoje nutapė medžiotojai paskutiniojo ledynmečio pabaigoje, maždaug prieš 14000 metų.

Ilga
nušiuirusi
uodega

LAUKINIS AFRIKOS ASILAS

Laukinis Afrikos asilas (*Equus africanus*) yra visų naminių asilų (24–25 p.) protėvis. Nedaug jų dar sutinkama rytinėje Sacharoje, bet jie yra nykstantys.

Arkliai istorijoje

DIENOS PABAIGA

Arkliai galva iš Atėnų Partenono marmuro skulptūrų kolekcijos (V a. pr. Kr.), viena geriausių visų laikų Graikijos skulptūrų. Pagal legendą, kiekvieną vakarą arklių kinkinys traukia Saulės vežimą į jūrą, kad ji nusileistų. Kokios sekinančios šios pastangos, matyti iš arklio snukio.

KARALIŠKOJI VĖLIAVA

Šis labai ankstyvas asilų, pakinkytų į keturratį vežimą, vaizdas mozaikoje – Ūro vėliavoje – iš karališkųjų Ūro kapų senovės Mesopotamijoje (apie 2500 m. pr. Kr.).

PASIRUOŠĘS KARUI

Šis terakotos lipdinytis iš Kipro tikriausiai vaizduoja Asirijos karį, VII a. pr. Kr. Vyras su skydu pasiruošęs mūšui. Jo arklys su atkūrininiu ir kariniu galvos apdangalu.

PIRMIEJI PATIKIMI DUOMENYS apie arklių prijaukinimą gauti iš Ukrainos, kur žmonės prieš 6000 metų augino arklių ir raguotųjų bandas žolėtose stepėse. Tuo metu senovės Egipte ir Arabijoje buvo prijaukintas Afrikos laukinis asilas (16–17 p.). Iš pradžių arkliais ir asilais nebuvo jodinėjama, bet jie buvo kinkomi į dvikinkius vežimus ar karietas. Greitai karieta tapo karalių, kurie jomis važiuodavo į mūšį, karališkus paradus ar medžioklę, statuso simboliu. Iki Homero, VIII a. pr. Kr. graikų poeto, laikų jojimas arkliais ir asilais tapo įprastu keliavimo būdu (46–49 p.), bet kovos vežimai tebebuvo naudojami kare (42–45 p.). Klasikiniu civilizacijos laikotarpiu senovės graikai ir romėnai statė specialias arenas ir tiesė kelius arklių lenktynėms, suteikdavusioms daug išgyvenimų miniai, stebinčiai varžybas, kuriose dalyvaudavo raiteliai, važnyčiotojai ir arkliai (59–61 p.).

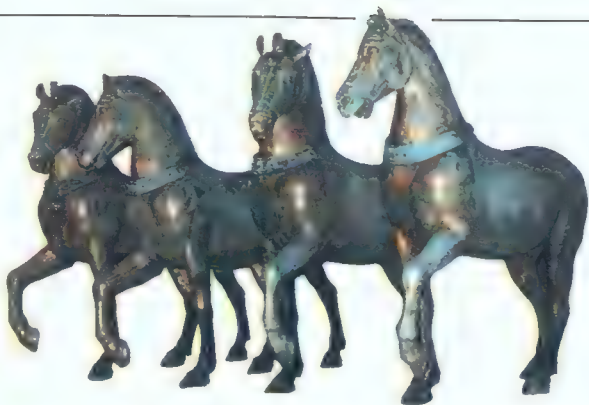
SKRENDANTIS ORU

Pegasas buvo mitinis sparnuotas žirgas, kuris, pagal legendą, atsirado iš Medūzos kraujo, kai Dzeuso sūnus Persėjas nukirto jai galvą. Arklys skrido prisijungti prie dievų, bet buvo pagautas Atėnės, karo ir išminties deivės, kuri jį pažabojo auksiniais žąslais. Ši puiki Pegaso graviūra rasta ant bronzinės tualetinės dėžutės, etruskų pagamintos apie 300 m. pr. Kr.

PUSIAU ŽMOGUS, PUSIAU ARKLYS

Kentauros – pusiau žmogaus, pusiau arklio – mitas galėjo atsirasti, kai senovės graikai pamatė Tesalijos raitelius. Jie nežinojo, kad žmogus gali joti ant arklio, todėl manė, kad matė naujas būtybes. Čia pavaizduota scena iš epinių mūšių tarp nežabotų laukinių kentaurų ir lapitų iš Šiaurės Graikijos yra tarp didingų Partenono (V a. pr. Kr.) skulptūrų.

KETURI VENECIJOS ARKLIAI

Manoma, kad tai IV a. pr. Kr. graikų skulptoriaus Lizipo darbas. Šie puikūs bronziniai arkliai 1204 m. po Kr. iš Konstantinopolio (dabar Stambulas) buvo nugabenti į San Marko baziliką Venecijoje. Prieš tai jie stovėjo Romoje. 1797 m. Napoleonas pasiėmė juos į Paryžių, o 1815 m. arkliai buvo grąžinti į Veneciją.

ŽENKLINIMAS

Arkliai daugiau negu 2000 metų buvo ženklinami (40–41 p.) nuosavybei įrodyti. Medžioklės scena (viršuje) yra iš mozaikinio grindinio (apie V a. pr. Kr. pab. – VI a. pr. Kr.), rasto Kartaginoje (finikiečių įkurtame mieste prie dabartinio Tuniso). Ši mozaika iš Šiaurės Afrikos vaizduoja turtingų žemvaldžių mėgstamiausią užsiėmimą – medžioklę.

STAIGMENAI!

Trojos kare (apie 1184 m. pr. Kr.) graikai įsiveržė į Troją, paslėpę kareivius jų pastatytoje milžiniškoje mediniame arklyje. Trojos gyventojai, manydami, kad graikai paliko arklių, įvežė jį į miestą. Tada graikai išėjo iš arklio ir atidarė miesto vartus nugalėtojų armijai.

TANGŲ DALELĖ

Kinų tauta visada labai gerbė arklius. Tangų dinastijos laikotarpiu (618–907 m.) buvo sukurti šiandien didelę meninę vertę turintys moliniai arklių lipdiniai. Mėlyna kobalto glazūra tada buvo labai reta ir buvo brangu ją pagaminti, nes kobaltas buvo įvežamas labai nedideliais kiekiais. Ši figūra buvo išlieta dalimis ir paskui sulipdyta į vieną.

Asilo darbas

NAMINIAI ASILAI (*Equus asinus*) kilę iš Afrikos laukinio asilo (*Equus africanus*, 16–17 p.), kuris gyvena karštosė, sausose Sacharos ir Arabijos dykumose. Dėl šių nepalankių sąlygų, gaudami nedaug ėdesio ir vandens, asilai įgavo jėgos, atsparumo ir ištvermės ilgai nešti sunkius krovinius. Laisvėje naujagimiai asiliukai turi greitai augti, kad neatsiliktų nuo bandos, toli keliaujančios ieškoti ėdamų krūmų ir žolės. Asilų patelės išnešioja asiliukus 13 mėnesių – jų nėštumas tęsiasi mėnesiu ilgiau negu kumelių (14–15 p.). Nuo dykumos ir akmenuotos žemės asilo mažos dailios kanopos lygiai nudyla, tačiau, laikant gyvūnus ant minkštos žolės, kanopos užaugtų ir turėtų būti karpomos. Kaip ir visi arklių šeimos atstovai, asilai yra bendruomeniniai gyvūnai, kuriems reikia gyventi kartu su kitais, kad būtų laimingi.

JĖZUS ANT ASILO

Kai Jėzus gimė, Jeruzalėje asilai buvo įprasta transporto priemonė. Štai kodėl kūdikėlis Jėzus su motina visada vaizduojamas ant Juozapo vedamo asiliuko. „Kryžius“ ant asilo nugaros – tamsus dryžis išilgai stuburo bei horizontali juosta skersai pečių – ir tai, kad Verbų Sekmadienį Jėzus jojo ant asilo, vertė žmones manyti, kad šie plaukai turi gydomųjų savybių.

ANDALŪZŲ PIEMENYS

Andalūzijoje, pietvakarinėje Ispanijoje, piemenys tebegano asilus ir tebenaudoja juos ūkio darbams. Ši šeima keliauja asilu ir veda ožkas į naujas ganyklas.

GRAIKŲ DERLIUS

Graikijoje iki šiol buvo įprasta matyti javus kuliančius asilus. Vaikščiodami toje pačioje vietoje ratu, asilai kanopomis atskiria grūdus nuo pelų.

VANDUO, VANDUO

Dykumų šalyse vanduo yra brangiausias iš visų išteklių ir dažnai turi būti nešamas iš toli. Ši moteris iš Šiaurės Afrikos, Tuniso, nešasi kūdikį ir veda vandens ąsočiais apkrautą asilą.

Vadelės

Diržai ant gyvūno užpakalio

Medinė iena

Atrama kojai, lipant į vežimą

XIX a. vid. angliškas asilo vežimas

Ilgos ausys
rėšina asilą

Tipiškas
baltas
snukis

Ant nugaros jauniklio kailis šviesesnis

Tamsesnis suaugusiojo, kaip
jo tėvo, kailis, matomas po
pirmo šėrimosi

Balta
papiltė

Šeima: penkiametis tėvas,
devynmetė motina ir
vienuolikos mėnesių sūnus

Ilgos
plonos
kojos

Šis vargšas senas
asilas visą gyvenimą
sunkiai dirbo ir
dabar nusipelnė
ramaus poilsio

Balnelis

Apynasris

Vadelių žiedas

Papuoštas
kakties diržas

AFRIKOS ASILAI

Šie asilai geria iš vandens telkinio Kenijoje, kur jie pusiau laisvi gyvena
rančioje. Jie patys turi apsiginti ir išmokyti vengti leopardų, hienu bei kitų
plėšrūnų, taip pat, kaip ir kiti laukiniai gyvūnai.

Akidangčiai

Antnosis

Ilgos ausys

Žąslai

Pavalkai

Ienos

Paspręstė

Dešimtmetis
airių asilas,
117 cm

AIRIŲ ASILAI

Asilai yra tradiciniai gyvūnai, naudojami
kroviniams vežti Airijoje, vienoje iš
nedaugelio Šiaurės Europos šalių, kurioje
jie buvo veisiami šimtus metų ir
pritaikė prie kitokio negu dykumų, iš
kur jie kilę, klimato. Airių asilai turi daug
trumpesnes kojas negu karštesnių

Viduržemio jūros ir Arabijos kraštų
asilai ir jų kailis daug tankesnis, kad
galėtų ištverti šaltį.

Ilga uodega
su kuokštu
gale

Gerai apkarpytos
kanopos

KARALIŠKI BALTIEJI ASILAI

Asilai dabar yra populiarūs kaimo parkuose ir kaip vaikų
augintiniai. Tai paskatino naujos išvaizdos veislių atsiradimą, tokių
kaip šie balti gauruoti asiliukai. Senovėje balti asilai buvo
privilegiuoti karalių jojamieji gyvūnai.

Plėškė (lengviau
pritaikoma negu
dideli pavalkai,
nes krūtinė tokia
siaura).

Ilgos kaip tėvo
asilo ausys

Sunkios dienos
kelionės metu
dirbantis mulas ėda iš
maišo, pripildyto avių

Mulai ir arklėnai

ŠUMERAI IŠ MESOPOTAMIJOS buvo pirmieji, kurie prieš 4000 metų sukryžminę arklius ir asilus, gavo mulus (asilo patinas, arklio patelė) bei arklėnus (arklio patinas, asilo patelė). Romėnų rašytojai rašė apie žemės ūkį, kaip asilai mulams veisti buvo užauginami kartu su arkliais, kad būtų geriau pasiruošę poruotis su kumelėmis. Tūkstančius metų mulai buvo naudojami labai sunkiems kroviniams (46–47 p.), nes jie turi asilo ištvermę ir arklio jėgą. Kaip ir jo tėvai, mulas yra bandos gyvūnas, kuris geriausiai keliauja „mulų traukinyje“ (ilga mulų eilė kartu įkinkyta svoriams traukti).

„Varpininkė“ (specialiai treniruota kumelė su varpeliu ant kaklo) veda mulus, išmokytus sekti paskui varpelio garsą, todėl jie, nepaklysdami tamsoje, gali keliauti naktį. Arklių šeima yra neįprasta todėl, kad visos jos rūšys gali kryžmintis tarpusavyje. Nors tokie palikuonys išauga sveiki gyvūnai, jie sterilūs ir negali daugintis.

SENOVĖS EGIPTO EKVIDAI

Šis piešinys iš senovinio egiptietiško kapo (apie 1400 m. pr. Kr.) vaizduoja arklių porą, traukiančią vežimą. Apačioje du balti arklėnai taip pat traukia vežimą. Iš mažesnių ausų matyti, kad jie arklėnai, ne mulai, o tiesus kaklas, tamsus kryžius ant pečių ir uodega su kuokštu gale rodo, kad tai – ne arkliai.

Krepšys su
antimis

INDŲ KELIONĖ

Mulų vežimėliai
tebenaudojami Azijoje, jie
išliko nepakite beveik 3000 metų. Tačiau
kinkymo būdai pasikeitė, nes anksčiau
vežimai visada buvo centrine kartimi

tvirtinami prie mulų arba arklių poros. Vieną gyvūną
kinkyti tarp dviejų medinių ienų buvo sugalvota tik prieš 2000 metų. Čia mulas
yra su žąslais ir valdomas vadelėmis. Visas šeimos turtas, taip pat ir antys,
sukrautas į šį vežimą.

Keturiolikmetis 140 cm mulas, traukian-
tis indišką vežimą (apie 1840 m.).

TURISTŲ KLASĖ

Žmonėms visada patinka laisvalaikio pasivažinėti karieta, netgi judrioje Naujojo Orleano (JAV) gatvėse tai vis dar yra įmanoma. Šis mulas, pririštas prie arklio galva papuošto stulpo, kantriai laukia, kol vėl turės pavežioti turistus po miestą.

Kryžminimas

Kai asilas sukryžminamas su arkliu, palikuonis turi „hibrido jėgą“, t.y. jis stipresnis ir sveikesnis už abu savo tėvus. Dažniausia kryžminamas asilas su arklio kumele, gaunant mulą, bet jei eržilas kryžminamas su asilo kumele, palikuonis hibridas vadinamas arklėnu. Paprastai mulas yra stipresnis už arklėną.

Tamsiai pilkos dėmės ant balto, trumpo kailio.

Ilgą kuokštinę uodegą musėms baidyti arba nerimui išreikšti

STIPRUSIS MULAS

Mulai keliauvo greičiau už jaučius ir tvirtiau už arklius ėjo sunkiu gruntu, todėl XIX a. kolonistai teikė jiems pirmenybę vežant didžiulius krovinius labai blogais klampiais keliais ilgoje kelionėje į Vakarų per visą Šiaurės Ameriką (34–35 p.). Mulais taip pat buvo vežiojami kroviniai per karą bei požemio kasyklose.

Kaip ir asilas, neturi kakties karčių (24–25 p.)

Trumpos ausys

Tipiški trumpi kaip asilo karčiai

Didelis kūnas

Masyvi galva su didelėmis ausimis

Grakščios priekinės kojos

Stiprios užpakalinės kojos

Ilgą kaip arklio uodegą

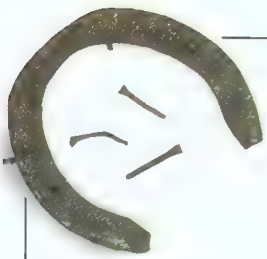
UŽSISPYRĘS KAIP ARKLĖNAS

Šio aštuonmetio balto arklėno (kurio tėvai buvo asilo patelė ir eržilas) niekas nenutrauks ten, kur jis nenori eiti. Asilai (24–25 p.), mulai ir arklėnai garsėja savo užsispyrimu, bet taip yra todėl, kad neteisingai suprantami jų įgimti elgesio bruožai. Jie yra protingi bandos gyvūnai, bijo vieni eiti į naują vietą. Išmokyti sekti paskui žmogų arba kumelę su varpeliu, jie eis bet kur, net ir į labai pavojingas vietas.

Mulas neklauso (12–13 p.)

Aštuonmetis arklėnas

Sena pasaga ir vinys, kurias kalvis ką tik ištraukė iš arklio kanopos

Pasagos ir kaustymas

VISŲ EKVIDŲ KANOPOS SUDARYTOS IŠ KERATINO, tos pačios organinės sandaros baltymo, kaip ir žmogaus plaukai ar nagai. Taip pat kaip plaukai, kanopos gali būti kerpamos ir formuojamos, gyvuliui nesukeliant jokių nemalonių pojūčių. Naminių arklių kanopos nudyla net vaikščiojant lygia, kieta žeme, o jei žemė akmenuota, kanopos gali skilti ir lūžti. Vaikščiojant po minkštą purvą, kanopos gali užaugti per ilgos ir nesveikos. Todėl kalvis, mokantis rūpintis arklių kanopomis ir kaustyti jas apsauginėmis metalinėmis pasagomis, turi nuolat prižiūrėti arklių. Kanopa yra sudaryta iš trijų dalių – „sienelės“, arba viršutinės dalies, „pado“, prie kurio vinimis tvirtinama pasaga, ir pleišto pavidalo apatinės dalies, vadinamos „kilpa“.

1 SENOS PASAGOS NUĖMIMAS
Arklys kantriai stovi, kol kalvis nupjauna senas vinis ir nuima seną pasagą.

INDIŠKOS PASAGOS

Šimtus metų arklių kaustymo būdai visame pasaulyje buvo panašūs. Šiame piešinyje Mogolų imperijos laikais apie 1600 metus Šiaurės Indijoje trys darbininkai su aplink išdėstytais įrankiais kausto puikų žirgą.

Kalvio dėžė su arklių kaustymo įrankiais

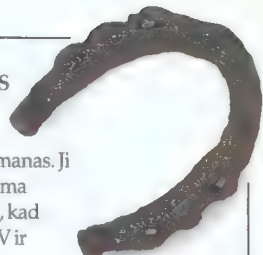
Ilgais plaukais apaugusios pėdos

Keturmečio šairų veislės arklio kaustymas

SĖKMĖS ŽAIDIMAS

Visame pasaulyje arklio pasaga yra sėkmę nešantis talismanas. Ji visada turi būti laikoma atvirais galais į viršų, kad sėkmė neiškristų. JAV ir Kanadoje labai populiarius pasagos mėtymas – žaidimas, pagrįstas sėkme. Čia pavaizduota geležinė pasaga (apie I a.), rasta pietinėje Anglijoje.

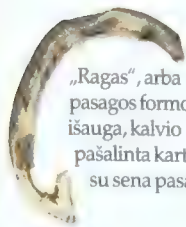
2 KANOPOS NUVALYMAS

Nusidėvėjęs pado sluoksnis nukerpamas, naujas sluoksnis nušlifuojamas, ir visa kanopa nuvaloma bei paruošiama naujai kaustyti.

3 FORMAVIMAS

Nauja metalinė pasaga žaizdre įkaitinama iki raudonumo (1090°C). Ant priekalo sunkiu metaliniu kūju kalvis suformuoja pasagą ir pramuša skylės viršūmės.

„Ragas“, arba pasagos formos išauga, kalvio pašalinta kartu su sena pasaga

4 DŪMINIMAS

Pakartotinai įkaitinta pasaga prispaudžiama prie kanopos ir patikrinama, ar ji tinka, tada pasagai leidžiama atšalti. Kanopa skleidžia svilėsių kvapą ir daug dūmų, tačiau tai nežaloja arklio.

Aukštis ties gogu
178 cm

Kaštonas

6 UŽBAIGTA PĖDA

Kanopos briauna bei vieta prie vinių užlenkimo prieš priplojimą yra nušlifuojama. Viny turi būti lygios su pasaga, o kanopa ir išorinė pasagos briauna tiksliai sutapti.

Išlaiko
pusiausvyrą
ant vienos
kojos

5 PASAGOS TVIRTINIMAS

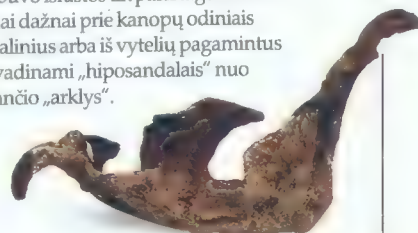
Tada kalvis ima specialias geležines viny ir perkala jas per pasagoje iš anksto išgręžtas skylės. Vinių galai, kyšantys virš kanopos, nusukami ir užlenkiami atgal.

Pasagos ir
vinių galų
šlifavimas.

KAI „HIPPO“ REIŠKĖ „ARKLYS“

Geležinės pasagos buvo išrastos tik pasibaigus Romos epochai, bet romėnai dažnai prie kanopų odiniais diržais rišdavo metalinius arba iš vytelių pagamintus sandalus. Jie buvo vadinami „hiposandalais“ nuo graikų *hippo*, reiškiančio „arklys“.

„Hiposandalas“,
Prancūzija,
I–III a.

Moters, jojančios ant šoninio balno, vaizdas iš užpakalio

Žąslai ir pakinktai

PIRMAISIAIS NAMINIAIS arkliais ir asilais tikriausiai buvo jodinėjama be balnų, valdant virve, aprišta apie apatinį žandikaulį tarpe tarp krūminių dantų ir kandžių. Šiandien toks asilų valdymo būdas tebėra įprastas Turkijoje ir Graikijoje. Pirmieji žąslai, arba apynasriai su šoninėmis sąvaržomis, prie kurių tvirtinamos vadelės, buvo gaminami iš odos, kaulo ar medžio. Maždaug nuo 1500 m. pr. Kr. šias medžiagas pakeitė bronzą, o vėliau geležis. Iki vėlyvųjų Romos laikų joks raitelis neįjodinėjo balne (tik ant plikos nugaros arba ant patiesto audeklo), o Europoje nebuvo balnakilpių (prikabintų prie balno kilpų jojiko kojoms atsiremti) iki VIII amžiaus. Balnų ir balnakilpių nebuvimas vis dėlto netrukdė nei Europos bei Azijos raiteliams, nei vėliau

Amerikos indėnams (56–57 p.) nuo šuoliuojančių arklių šaudyti iš lankų. Galingiausi senojo pasaulio raiteliai klajokliai V ir IV a. pr. Kr. buvo skitai (32–33 p.) iš Centrinės Azijos. Jie turėjo įmantrius pakinktus, bet vis tiek jodinėjo tik ant balno audinio ir be balnakilpių. Žirgai buvo raitelių brangiausias turtas, kartu su jais pačiais laidojami kapuose.

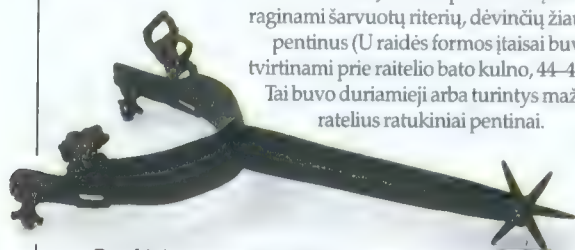

VARPELIAI

Varpeliai ant pakinktų buvo saugumo priemonė. Jei arkliai ir keleiviai pasimestų užпустytuose laukuose, varpelių skambesys padėtų gelbėtojams juos surasti.

PENTINUOTI

XIII a. Europoje viduramžių arkliams tikrai buvo sunku. Jie buvo pažaboti žąslais ir raginami šarvuotų riterių, dėvinių žiaurių pentinus (U raidės formos įtaisai buvo tvirtinami prie raitelio bato kulno, 44–45 p.). Tai buvo duriamieji arba turintys mažus ratelius ratukiniai pentinai.

Ratukinis pentinas (ilgis 23 cm), pagamintas iš geležies ir žalvario, Vakarų Europa, XVI a. pradžia. Pentino ratelis

Varžtas iš išorės prispausdavo pentiną prie bato

Tiksliai atitinkantis batą mažytis ratukinis pentinas (ilgis 4 cm), pagamintas iš geležies. Europa, XVII a. pabaiga.

Metalinė pentino dalis tilpdavo į bato kulno vidų.

Sagtis pentinui prie bato pritvirtinti.

Metalinė pentino dalis arkliai „įdurti“.

Duriamasis pentinas (ilgis 29 cm), pagamintas iš geležies. Maurai, XIX a. pradžia.

ĮKĖSTI TEN SAVO KOJĄ

Manoma, kad metalines balnakilpes V a. išrado kinai. Po to balnakilpės lėtai plito į Vakarų pasiekdamos Europą. Balnakilpių naudojimas pakeitė kovos būdus mūšiuose (44–45 p.), jos leido raiteliams valdyti ginklą nenukrentant nuo arklio.

Geležinė balnakilpė. Bulgarija, 800–900 m.

Dėžinė balnakilpė, pagaminta iš dažyto medžio ir apkaustyta žalvariu. Prancūzija arba Italija, XVIII a. pabaiga.

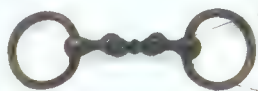
Žalvariniai apkaustai

Drakonas

Žalvarinė balnakilpė, papuošta dviem drakonais. Kinija, XIX a.

Papuošta bato formos balnakilpė, pagaminta iš geležies. Ispanija, XVII a.

Žaboklė su sujungimu. Airija, 100 m. pr. Kr. – 100 m. po Kr.

Sujungimas

Vadelių žiedas

Fragmentas iš Bajo gobeleno. Prancūzija, apie 1080 m.

PRALAIMĖJIMAS MŪŠYJE

1066 m. 7000 karių, Viljamo Užkariautojo atvestų iš Normandijos, kovėsi su angliais Heistingso mūšyje. Viena iš jų pergalės priežasčių – ta, kad jie buvo raiti, arkliai su naujai išrastomis balnakilpėmis, o angliai kovėsi senuoju būdu pėsti.

KAS PAGAMINS GERESNIUS?

Naminiams arkliams valdyti buvo išrasti trijų tipų žąslai. Pirmieji yra paprasti žąslai – žaboklės, kurie išsivystė į sujungtas žabokles apie 900 m. pr. Kr. Asirijoje. Apynasrio žąslai yra tiesūs žąslai su arkliui po smakru pritvirtinta grandine, traukiančia žemyn ir žiodinančia arkli. Tretieji žąslai yra pirmų dviejų tipų kombinacija su dvigubomis vadelėmis.

Žaboklė su sujungimu ir spaustukais. Bulgarija, 800–900 m.

Vadelių žiedas

Šoninė atrama

Aukštis ties gogu 173 cm

Apynasrio grandinė

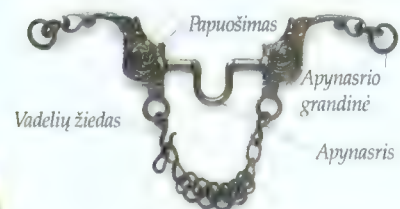
Žalvario reljefinis papuošimas

Dviguba ratelių cilė arklio snukyje

Vadelių žiedas

Apynasrio žąslai (ilgis 305 mm, plotis 50 mm), pagaminti iš plieno ir žalvario. Europa, XVI a.

Apynasrio žąslai (ilgis 185 mm, plotis 110 mm), pagaminti iš plieno ir žalvario. Portugalija, XIX a.

Kaktos dirželis

Karūna

Pasmakrės dirželis

Vadelės

Žąslai

Balno pavarža

Balnakilpė

Jojikė ant odinio balno, pagal užsakymą pagaminto 1890 m.

Moteris, apsirengusi Viktorijos laikų suknele, jojanti šonu ant šešiametės lipizanero kumelės

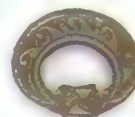

Vadelių žiedas. Anglija, I a.

Bronzinis dirželių sujungiklis (dirželiams sujungti). Anglija, I a.

Papuoštas teretas (balno pakinktu žiedas, per kurį veriamos važiuojamosios vadelės). Egiptas, I a. pr. Kr.

VIKINGŲ ŠACHMATAI

Šis rikis ant arklio, išdrožtas iš jūrų vėplio ilties XII a., yra viena iš garsiųjų šachmatų figūrų, rastų Lujo saloje prie Škotijos vakarinio kranto.

Tyrinėjimai su arkliu

BE ARKLIO IR ASILO žmonijos istorija būtų susiklosčiusi visai kitaip. Civilizacija nebūtų išsivysčiusi ten, kur ji atsirado, o tautos nebūtų keliavusios aplink pasaulį tyrinėti ir užimti naujų vietų. Nebūtų buvę kryžiuočių, ir europiečiai nebūtų sunaikinę Amerikos čiabuvių kultūros. Įsiveržėliams reikėjo turėti greitą transportą, prekės, ginklai bei maistas turėjo veiksmingai judėti, kitaip jie būtų buvę bejėgiai prieš sėslių bendruomenių gynybą. Nors jojamasis arklys buvo pagrindinė transporto priemonė anksčiausiai nuo 1000 m. pr. Kr., bet tik po 2000 metų, XI a., arkliai buvo įprastai pakaustyti, ir

naudojami balnai bei balnakilpės. Nuo to laiko arklys darėsi vis svarbesnis kare ir sporte (42–45 p.), o didieji keliautojai, kaip Markas Polas, galėjo nujoti milžiniškus atstumus per Aziją ir Europą – šiandien net ir lėktuvu tokios kelionės būtų laikomos ilgomis.

ČINGISCHANAS

Čingischanas (1162–1227), mongolų užkariautojas, valdęs klajoklių raitelių imperiją, kuri per Aziją buvo nutįsusi iki Europos – nuo Ramiojo vandenyno iki Viduržemio jūros.

Du etruskų bronziniai raiteliai, apie 500 m. pr. Kr.

Karolio Didžiojo, šventojo Romos imperatoriaus, statula

SENOJO PASAULIO LANKININKAI

Šios dvi graškios etruskų bronzinės skulptūros iš Šiaurės Italijos (apie 500 m. pr. Kr.) rodo, kaip, nors ir be balnų bei balnakilpių, skitų lankininkai galėjo šaudyti nuo šuoliuojančio arklio. Lankininkas, šaunantis atgal, demonstruoja „Partos šūvį“, kurį dažnai naudodavo centrinės Azijos klajoklių raiteliai.

ŠVENTASIS ROMOS IMPERATORIUS

Karolis Didysis (742–814) buvo žymiausias viduramžių valdovas. Kaip Frankų karalystės imperatorius, užkariavo Saksoniją ir Lombardiją. 796 m. jis vedė daugiau negu 15000 raitelių prieš avarus Vengrijoje. 800 m. buvo karūnuotas Šventosios Romos imperijos, kuri tęsėsi nuo Danijos iki centrinės Italijos ir nuo Prancūzijos iki Austrijos, imperatoriumi.

BALNE

Šis XVIII a. tibetietiškas medinis balnas, papuoštas aukso ir sidabro raižiniu, galėjo būti panašus į 600 metų anksčiau Čingischano turėtą balną.

Raižinys

Medis

Atrama

Guga

XVIII a. tibetietiškas balnas

ALEKSANDRAS MAKEDONIETIS

Bucefalas, juodas erzilas, gimęs apie 331 m. pr. Kr. tikriausiai yra pats garsiausias kada nors gyvenęs arklys. Jis priklausė Aleksandrui Makedoniečiui (356–323 m. pr. Kr.), kuris, būdamas 20 metų, tapo Makedonijos karaliumi. Kartu jie užkariavo pasaulį – nuo Graikijos Vakaruose iki Egipto Pietuose ir Afganistano Rytuose.

Akmeninis sarkofago Sirijoje reljefas, kuriame vaizduojamas Aleksandras Makedonietis ant arklio Bucefalo (kairėje)

ANGLIJOS IR PORTUGALIJOS ŠVENTASIS GLOBĖJAS

Ši Šv. Jurgio, kuris, kaip teigiama, mirė 350 m., ikona padaryta XIII a. kryžiuočio.

Lankininkas, šaunantis
„Partos šūvį“

AUKSINIS STEBUKLAS

Šis įmantrus auksinis keturkinkio vežimo modelis (apie V a. pr. Kr.) iš Persijos imperijos (dabar Iranas) Achemenidų dinastijos. Prie dviejų ienų kinkyti dvi arklių poras nėra įprasta.

Lobio, rasto
prie Okso upės
centrinėje Azijoje, dalis

Apynasrio žiedas

Apynasrio grandinė

Apynasrio
kutas

Auksinis
pagražinimas ant
veltinio,
pridaigstyto prie
odinio pagrindo

Vadelės

XIX a. pradžios apynasrio žąslai
iš Šiaurės Afrikos

GRAŽIOS KEPURĖS

Ypatingomis progomis sijų vadai iš Amerikos šiaurinių lygumų dėvi savo gražiausius galvos apdangalus, padarytus iš kalakuto plunksnų, ir joja ant gražiausių arklių.

indėnais ir užimti didelius žemių plotus. Greitai keletas arklių pabėgo ir pradėjo veistis laisvėje. Per šimtą metų jie paplito po visas prerijas (36–37 p.). Vietiniai abiejų kontinentų gyventojai netrukus suprato arklio vertę. Mainydami su ispanais, jie įsigijo savo gyvulių, kuriais išmoko jodinėti taip vikriai, kaip senovės skitai (32–33 p.), mokėję šaudyti iš lanko šuoliuodami ant arklio be balnakilpių.

Laukas
arklys

NEŠULINIAI GYVULIAI

Kai per Šiaurės Amerikos žemyną nėjo geležinkeliai, šešių arba daugiau mulų kinkiniai (26–27 p.) traukdavo sunkiai prikrautus vežimus dažnai purve paskendusiais ir kitu transportu nepravažiuojamais keliais.

LINK MEKSIKOS

XVI a. pradžioje ispanų konkistadorai atsigabeno arklius (panašius į andalūzų, 26–27 p.) į Naująją pasaulį, kur jie buvo išnykę 10000 metų. Čia indėnai doveno brangų vėrinį Meksikos užkariautojui Hernandui Kortesui (1485–1547).

Pakaustyta
kanopa, geriau
sukimanti su
minkšta žeme

Į Ameriką

PRIEŠ 1492 m. atvykstant pirmiesiems europiečių kolonistams į Šiaurės ir Pietų Ameriką, abu kontinentai buvo tirštai apgyvendinti vietinių tautų, kurios čia atsikėlė 10000–20000 metų anksčiau. Europiečių išibrovėliai turėjo greitas transporto priemones – arklių ir mulų, todėl galėjo konkuruoti su vietiniais

JUODOJO VANAGO KARAS

Kaip ir kitos Šiaurės Amerikos gentys, saukai iš šiaurinės Misisipės labai vertino savo arklius, naudodami juos transportui, medžioklei ir karui. Keokukas (viršuje, apie 1760–1848 m.), JAV

vyriausybės paskirtas saukų vadu, pasirašė sutartis, atiduodamas daug genties žemių. Juodasis Vanagas, tikrasis saukų vadas, ir jo žmonės narsiai gynė savo žemę, tačiau galų gale buvo sumušti. Milijonai indėnų teritorijos akurų buvo užleisti baltiesiems iki 1840 m.

Centrinė
kartis, arba
grąžulas,
prie kurio
tvirtinami
pavalkai

Krūtindiržis

Kojinės

PIRMYNĖ VAKARUS

Medžiotojai, prekeiviai ir misionieriai pirmieji pasiekė Ramųjį vandenyną, bet 1843 m. 1000 ryžtingų naujakurių grupė paliko Misūrį ir patraukė 3300 km Oregonu keliu į Vakarus. Saugodamiesi užpuolimo, temstant jie sustatydavo savo vežimus ratu. Galų gale po daug varginančių mėnesių, blogo oro, ligų ir keliavimo per Uolinius kalnus jie pasiekė savo tikslą.

Drobė, iš apačios laikoma geležinio lanko

Neperšlampamos, atsparios drobės viršus

Stabdžių svirtis

Ašis, laikanti masyvių vežimo ir krovinio svorį

Geležinis lankas ant medinio rato

Metalinė stebulė

Branktas, jungiantis pakinktus prie vežimo

PIRMIEJI AMERIKOS NAMAI ANT RATŲ

Ankstyvieji europiečiai kolonistai keliavo per Šiaurės Ameriką su vaikais ir visu savo turtu dengtame vežime, arba „prerijų škunoje“. Tai buvo sunkus gyvenimas, nes jie turėjo viskuo apsirūpinti patys, mokėti pakaustyti arklių (28–29 p.), pataisyti ratą, kepti duoną ir slaugyti ligonius.

Priekinis 123 cm skersmens ratas yra mažesnis, leidžiantis daryti staigius posūkius

PIETŲ KAUBOJUS
Pietų Amerikos stepių (pampų) raiteliai, arba gaučiai, yra mišrios indėnų ir ispanų kilmės. Kaip ir Šiaurės Amerikos kaubojai, jie praleidžia gyvenimą balne meistriškai suvadydami galvijus.

Gelderlenderių pora (168 cm), traukianti „prerijų škuną“

Viržiai

Laisvėje

IŠ TIKRŲJŲ JAU NEBELIKO LAUKINIŲ ARKLIŲ, gyvenančių laisvėje, tačiau visame pasaulyje yra daug arklių ir ponių, vadinamų „sulaukėjusiais“. Šie gyvūnai kilę iš naminių gyvulių, bet žmogus jų jau nekontroliuoja ir jie gyvena bei veisiasi laisvėje. Paskutiniai tikrieji laukiniai arkliai buvo Prževalskio arkliai (20–21 p.), kurių nedaugelis Mongolijos stepėse išgyveno iki 1960 m. Šiaurės ir Pietų Amerikos stepėse arkliai labai greitai paplito po to, kai XV a. pabaigoje čia atkeliavo pirmieji europiečiai, kartu atsiveždami savo jojamuosius arklius. Netrukus čia buvo milijonai laisvėje gyvenančių arklių. Šiandien sulaukėjusių arklių – mustangų, Vajomingo (Šiaurės Amerika) laukinių arklių ir Australijos brembių – skaičius yra kontroliuojamas medžiojant ir dabar jų yra daug mažiau negu praeityje. Kiti sulaukėję arkliai buvo suvaryti į aptvarus ir prijaukinti.

FELO PONIAI

Didžiojoje Britanijoje daugybė ponių gyvena viržynuose, kaip Felo poniai. Nors Felo poniai turi savininkus, jiems leidžiama gyventi ir veistis žmogui nedaug įsikišant. Tradiciškai Felo poniais vežami nesunkūs kroviniai, jodinėjama.

Proporcinga galva

Kailis būna bėras, rudas ir pilkas, bet niekada nebūna keršas arba margas (38–41 p.)

VOKIEČIŲ DIULMENAS

Šie reti poniai pusiau laisvai gyvena Vokietijoje, Vestfalijoje, kunigaikščio Croy žemėse. Jie buvo kryžminami tiek su Didžiosios Britanijos, tiek su Lenkijos poniais, todėl nėra grynavesliai. Jie žinomi nuo XIV a. pradžios.

AUSTRALIJOS BREMBIS

Nuo to laiko, kai buvo palikti aukso karštligės metu, Australijoje sulaukėję arkliai gyveno 150 metų. Šie arkliai, vadinami brembiais, sudarė bandas ir greitai prisidauginę, paplito dideliuose plotuose. Jų nemėgsta galvijų ir arklių augintojai, nes jie užima ganyklas ir platina parazitus. Nuo 1960 metų brembiai buvo taip aktyviai medžiojami, kad dabar jų liko labai nedaug.

Ilgos ausys

Stiprios kojos išlaiko atsparų, tvirtai sudėtą kūną.

Gerai susiformavusios kanopos

AMERIKOS MUSTANGAI
Laukiniai arkliai, arba mustangai, JAV Nevados dykumoje vargsta keliaudami didelius atstumus ir išgyvenimui ieškodami ėdesio bei vandens.

ARKLIAI SIMBOLIAI

Laisvas laukinis arklys – tai laisvės ir elegancijos simbolis. Jis yra reklamavęs daugybę dalykų, nuo bankų iki sportinių automobilių – tokių kaip „Mustangas“ ir „Pinto“ JAV, bei (kaip parodyta čia) nepaprastai greito „Ferrari“.

AUŠRA KAMARGE
Grazūs balti arkliai iš Kamargo, Pietų Prancūzijoje, jau daugiau negu tūkstantį metų gyvena Ronos deltos pelkėse. Jie turi labai plačias kanopas ir yra prisitaikę gyventi minkštose pievose.

Žvaigždė

Trumpas
brūkšnis

Ilgi, tiesūs,
vešlūs karčiai

Lopas

Vešlūs kaktos
karčiai

Niuforesto poniu
aukštis yra nuo
127 iki 147 cm.

Baltas snukis

Gili papiltė

NIUFORESTO PONIAI

Nuo XI a. Didžiojoje Britanijoje, Niuforesto miškuose, Hampšyre, gyveno ponijų bandos. 800 metų šie poniai buvo laisvi, bet XIX a. pabandyta pagerinti jų veislę, įvežant kitų veislių erzilų. Jie tebėgyvena laisvėje savo gimtosiose vietovėse, bet yra auginami ir privačiuose žirgynuose kaip idealūs jojamieji poniai vaikams ir suaugusiems bei lengviems kroviniams vežioti (54–55 p.).

Arkliai iš viso pasaulio

Pilkas kailis – tai juoda oda ir juodi bei balti plaukai, kaip šio Konemaras ponio iš Airijos.

Obuolmušio arklio tamsiai pilki plaukai sudaro ratus ant pilko kailio, kaip šio Orlovo ristūno iš Rusijos

Palominas (spalva, ne veislė) – auksinis kailis, balti karčiai ir uodega bei labai nedaug juodumo, kaip šis Heflindžerio ponis iš Austrijos

Kaštoninis – tai įvairūs auksiniai atspalviai – nuo blyškaus iki sodraus, raudono, kaip šis prancūzų ristūnas iš Normandijos (Prancūzija)

Bėras – tai rausvas kailis, juodi karčiai, uodega, ausys, galūnės bei snukis, kaip šis Klivlendo bėris iš Anglijos.

Vainikas – balti plaukai truputį aukščiau kanopos

Puskojinė – balti plaukai, siekiantys iki pusės plaštakos

Kojinė – balti plaukai, siekiantys riešą arba kulną (10–11 p.)

Juodbėras – tai juodos ir rudos spalvos mišinys, rudi karčiai, uodega ir kojos, kaip šis Nonijus iš Vengrijos

Keturmetis grynaveislis raudonmedžio atspalvio arabų bėris

Papuoštas apynasris

Aukštis ties gogu, 150 cm

ĮVAIRIAS ARKLIŲ VEISLES augintojai dažnai skirsto į tris grupes. Pirmieji yra „karštakraujai“, arba „pilnakraujai“, – arabai ir grynakraujai arkliai. Šie arkliai turi tokią pat kraujo temperatūrą, kaip ir kitos veislės, taigi jie iš tikrųjų nėra „karšto kraujo“, bet taip vadinami, nes yra kilę iš arabų ir barbų veislių, iš karštų Šiaurės Afrikos ir Arabijos kraštų. Antrieji yra „šaltakraujai“, kurie irgi nėra šalto kraujo, bet jie yra dideli, sunkieji darbiniai arkliai (50–53 p.) iš šalto, šiaurinio klimato. Tretieji yra „šiltakraujai“, arba „maišyti“, kurie išvesti iš karštakraujų ir šaltakraujų. Iš šios grupės yra daugiausia dabartinių sportinių arklių (59–61 p.), išskyrus lenktyninius arklius, kurie beveik visada yra grynakraujai. Visų grynakraujų kilmę galima atsekti iš trijų garsiųjų eržių – turkų Baerlio (apie 1689 m.), arabų Darlio (apie 1702 m.) ir arabų Godolfo (apie 1731 m.).

BARBAI IR BERBERAI

Barbai, antroji pasaulio veislė po arabų, ilgai buvo tradiciniai Šiaurės Afrikos genčių (berberų) jojamieji arkliai. Čia Maroko raiteliai demonstruoja savo jojimo įgūdžius šventėje.

STOJANTIS PIESTU

Arkliai yra nepakeičiami cirke, nes jie tokie gražūs ir gali būti taip lengvai dresuojami. Atrodo, jiems patinka atlikti sudėtingus ir neįprastus judesius, kaip čia parodyta.

ĮVAIRIASPALVIAI KAILIAI

[mantrus mongolų mokyklos (apie 1590 m.) indų menininko piešinys vaizduoja gyvūnų susirinkimą šioje persų pasakėčioje. Tarp jų yra keletas įvairių spalvų arklių – kaštoninis, pilkis ir obuolmušys, bėris ir keršis (40–41 p.).

Penkiolikmetė arabų kumelė labai šviesiu pilku kailiu su smulkiais taškeliais

Aukštis ties gogu 145 cm

ARKLIŲ MUGĖ

Daugelį amžių visame pasaulyje arklius

pirkdavo ir pardavinėdavo mugėse, kaip pavaizduota šioje anglų menininko Džono Heringo (1795–1865) paveikslu detalėje.

ARISTOKRATIŠKASIS ARABAS

Arabai yra arklių aristokratai, turintys elegantišką galvą, lieknas galūnes, aukštai laikantys uodegą ir karšto temperamento. Arabai buvo kruopščiai veisiami, o kilmės užrašai tūkstančius

metų saugomi jų gimtosiose šalyse – Šiaurės Afrikoje ir Arabijoje.

Išsiuvinėtas balno auðklas

Daugiau veislių ir spalvų

KIEKVIENA ŠALIS TURI SAVO ARKLIŲ VEISLES – pradedant Indijos polo poniu ir baigiant Pietų Afrikos Basutų poniu bei Didžiosios Britanijos šairu (50–53 p.). Kiekviena veislė prisitaikiusi gyventi savo gimtosiose vietose ir kiekviena yra savaip naudojama. Veislės apibūdinamos pagal jų konstituciją arba dydį ir kūno formą, taip pat pagal spalvą ir bet kokias baltas žymes, kurias jie gali turėti ant galvų ir kojų. Arkliai būna labai įvairių dydžių – nuo mažiausio pasaulio arklio Falabela, kurio aukštis ties gogu tesiekia 76 cm, iki didžiausio iš visų veislių šairo. Šairo eržilas turi būti 168 cm ar aukštesnis ir turi sverti apie vieną toną. Šairai paprastai būna rudi arba bėri su baltomis kaktomis. Jų „plunksnuotos“ kojos yra su puskojinėmis arba kojineėmis (38–39 p.).

Yra labai daug posakių, siejančių arklių elgseną su kailio spalva.

Arabai sako, kad visi arkliai, išskyrus bėrus, neneša sėkmės, nebent jie su baltomis žymėmis, arba kad baltas arklys yra puošniausias, bet jis kenčia nuo karščio. Plačiai paplitęs įsitikinimas, kad kaštono spalvos arkliai yra greiti, bet karšto temperamento.

Aukštis ties gogu 165 cm

Plokščia metalinė balnakilpė

ŽVAIGŽDĖS...

Arkliai dažnai turi baltas žymes ant kaktos, tokias kaip taisyklinga arba netaisyklinga žvaigždė tarp akių, pavyzdžiui, danų šiltakraujis, laikomas Danijos nacionaline veisle. Mažas baltas lopelis tarp šnervių vadinamas įkirpimu.

...IR BRŪKŠNIAI

Šis Oldenburgo veislės, išvestos Vokietijoje XVII a., arklys turi ilgą, siaurą baltą brūkšnį nuo kaktos iki šnervių. Brūkšnys gali būti sutrūkinėjęs į žvaigždę, trumpus brūkšnius ir įkirpimą snukio gale.

LAUKI ARKLIAI

Arklys su plačia balta juosta, prasidedančia virš akių ir besitęsiančia iki snukio, vadinamas lauku arkliu, kaip šis gelderlenderis iš Olandijos, veislė, kuri gyvuoja visą praėjusį amžių. Kai balti plaukai dengia beveik visą snukį nuo kaktos iki lūpų, arklys vadinamas „baltasnukiu“.

Ant šio septynmečio tamsiai pilko grynakraujo andalūzo joja moteris klasikiniu ispanišku jojimo kostiumu.

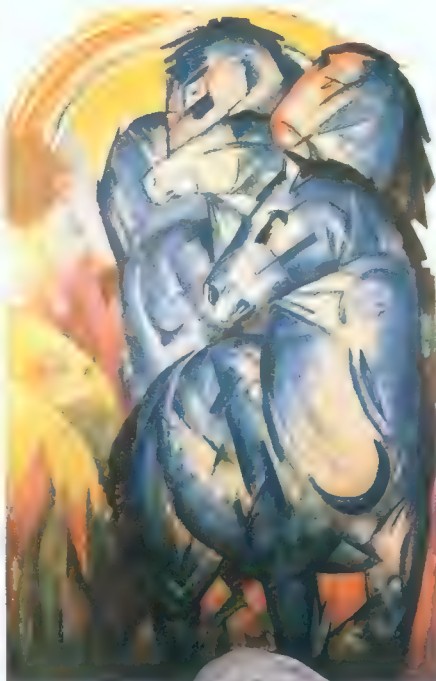

KLASIKINĖ EILĖ

Ispanijos jojimo mokykla buvo įkurta 1572 m., kai į Vieną (Austriją) iš Ispanijos buvo atgabenti 9 lipizanerai eržilai ir 27 kumelės.

ARKLIAI MENE

Arklio grožis, elegancija ir jėga tūkstančius metų žavėjo skulptorius ir menininkus (22–23, 32–33 p.). Šiame stilizuotame vokiečių tapytojo Franco Marko (1880–1916) kūrinyje arklių kailio spalva yra simboliškai mėlyna.

„ISPANIŠKASIS ARKLYS“

Andalūza, žinoma kaip ispaniškąjį arklių, pirmą kartą XV a. pabaigoje išvedė kartūzų vienuoliai trijuose pietvakarių Ispanijos vienuolynuose. Šią veislę tikriausiai nulėmė Šiaurės Afrikos barbai (38–39 p.). Dabar šie arkliai paprastai yra pilki, o iš pradžių buvo kaštoniniai arba juodi.

Avikailis, saugantis
arklio nugarą

Ispaniško
stiliaus pobalnis

Rodomas
impozantiškas
ispaniškas žingsnis,
kai vienu metu
pakeliama viena
priekinė ir viena
užpakalinė koja.

Keršu vadinamas bet kokios spalvos kailis su didelėmis baltomis dėmėmis. Šis Pinto ponis iš JAV yra kaštoninis su baltomis dėmėmis (vadinamas „Ovaro“), o baltas kailis su spalvotomis dėmėmis vadinamas „Tobiano“.

Arkliai vadinami juodžiais, kai jų kailis, karčiai, uodega ir kojos yra visiškai juodi, kaip šio fryzų gražuolio iš Olandijos. Kartais kailis būna su baltomis dėmelėmis.

Palšas arklys gali būti derešas (kailis yra kaštoninių ir baltų plaukų mišinys) arba širmas (juodas ar rudas kailis su baltų plaukų priemais), kaip šis sunkusis kinkomasis arklys iš Venecijos (Šiaurės Italija).

Gelsvis yra melsvai, pilkai arba šviesiai gelsvos spalvos (su juodumu ant kojų, karčių ir uodegos), kaip šis Fiordo ponis iš Norvegijos. Šiai veislei būdinga per nugarą nuo karčių iki uodegos einanti kaip ungurys juosta.

Dėmėtas kailis būna penkių skirtingų raštų, dažniausiai su tamsiomis dėmėmis ant šviesaus plauko, kaip šio mažylio Falabelos, pirmiausia išvesto Argentinoje.

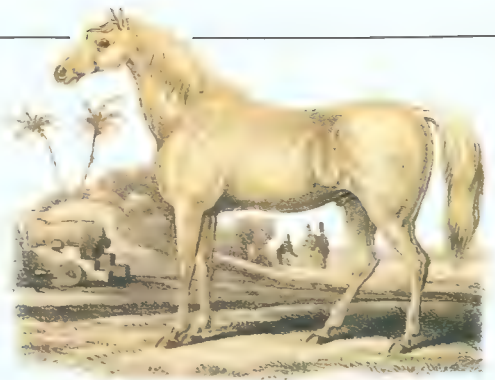

Keršas kailis yra su dideliais netaisyklingais juodais ir baltais lopais, kaip šio Šetlendo ponio iš to paties pavadinimo Škotijos salų.

Kariniai arkliai

PASKUTINIUS 5000 METŲ žmonės naudojo arklius ir asilus kaip padėjėjus grobikiškuose karuose. Važiuodami vežimuose, traukiamuose poros arklių ar asilų, žmonės galėjo keliauti daug greičiau negu pėsčiomis ir padaryti priešui daugiau žalos. Iš pradžių kildavo nedidelių kivirčių tarp individų, bet šeimos didėjo ir apsigyveno kaimuose, tada tarp žmonių prasidėjo mūšiai. Ginkluoti raiteliai (arba kavalerija) išsivystė Aleksandro Makedoniečio laikais (32–33 p.). Nuo tada arklys vaidino svarbų vaidmenį visuose karuose iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos, kai jį pakeitė mechaninės transporto priemonės. O kai ankstyvaisiais viduramžiais balnakilpės plačiai paplito Europoje (30–31 p.), kavalerija tapo saugesnė nuo užpuolimo naujuose, aukštesniuose balnuose (su balnakilpėmis), kuriuose raitelis tvirtiau laikėsi ir galėjo naudoti ilgesnius ginklus, tokius kaip ietis. Tai reiškė, kad šarvai turėjo būti sunkesni, ir reikėjo išvesti didesnius arklius, nors jie niekada nebuvo tokie dideli, kaip sunkieji šių dienų arkliai.

NAPOLÉONO MYLIMIAUSIAS ŽIRGAS
Marengas buvo baltas arabų ponis, ant kurio prancūzų vadas Napoleonas Bonapartas (1769–1821) jojo per Vaterlo mūšį Belgijoje 1815 m., kai jis buvo sumuštas britų. Nors ir sužeistas šiame mūšyje, jis išgyveno iki 1829 m.

Raitelio uniforma, tankiai išsiuvinėta tikrais auksiniais siūlais.

Šie būgnai, padaryti iš gyno sidabro, sveria 68 kg

Dvigubos vadelės su tikro aukso gijomis – batų vadelės pritvirtintos prie raitelio pentinų, antrosios – prie liemens

Karališkas herbas (vaizduojantis liūtą ir vienaragį), tikrais auksiniais ir sidabriniais siūlais išsiuvinėtas ant skaisčiai rausvo būgno vėliavos šilko.

Apynasrio barzda, arba kutai, padaryti iš tikrų arklio plaukų – juodų ir aplinkui dažytų raudonų

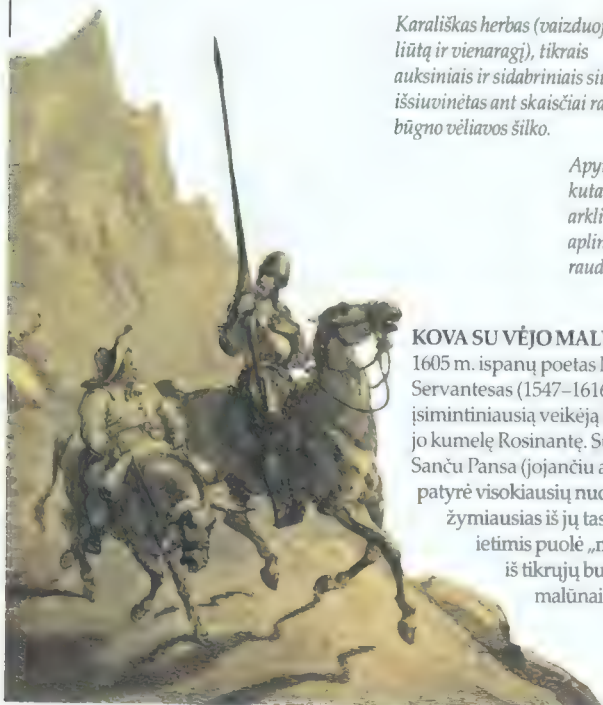
KOVA SU VĖJO MALŪNAIS

1605 m. ispanų poetas Migelis Servantesas (1547–1616) sukūrė šimintiniausią veikėją Don Kichotą ir jo kumelę Rosinantę. Su savo draugu Sanču Pansa (jojančiu ant asilo) jis patyrė visokiausių nuotykių, bet žymiausias iš jų tas, kai jie su ietimis puolė „milžinus“, kurie iš tikrųjų buvo vėjo malūnai.

KARALIAUS GWARDIJOS BŪGNININKO ARKLYS

Šiandien būgnininkų arkliai naudojami tik procesijų metu, bet prieš tankų ir lėktuvų laikus, jojant į mūšį, buvo mušami būgnai ir pučiami trimitai, kad jie suteiktų vyrams drąsos. Šiuos būgnus Anglijos karalius Viljamas IV 1830 m. padovanojo karališkosios gvardijos asmens sargybinių pulkui.

Penkiolikmetis melsvai palšas Klaidesdeilas, nešantis du gyno sidabro būgnus, ir raitelis iš Didžiosios Britanijos karalienės Elžbietos II bei valstybės karališkosios gvardijos.

ĮMŪŠI

Balaklavos mūšis – su dideliais abiejų pusių arklių ir žmonių nuostoliais – buvo pats baisiausias mūšis Krymo kare (1853–1856) tarp Rusijos ir Didžiosios Britanijos, Turkijos, Prancūzijos bei Sardinijos. Krymas – tai nedidelis žemės plotelis Ukrainoje, Juodosios jūros šiaurėje.

Metalinė plokštė, sauganti arklio galvą

Arklio kaklo apsauga

Arklio krūtinės apsauga

Odinis rutšis

Maža metalinė plokštelė

TIBETIEČIŲ KARYS

Šimtus metų tibetiečių kavalerija naudojo tam tikrus šarvus, padarytus iš mažų metalinių plokštelių, surištų odiniais dirželiais. Tokio tipo arklio ir raitelio šarvus naudojo Centrinės Azijos klajoklių kariai. Labai panašius į juos dėvėjo mongolai, kai užkariavo Aziją ir Rytų Europą (32–33 p.). Tibetiečiai išsaugojo šiuos tradicinius šarvus net iki XX a.

Arklio užpakalinė apsauga

Tibeto kavalerijos arklio ir raitelio šarvai, naudoti XVII–XIX a.

Metalinė statinė su vandeniu kareiviams arba gyvuliams

KARO BŪTINYBĖ

Nė vienas mūšis negalėjo vykti be maisto atsargų, vandens ir ginklų, nešulinių arklių ir mulų, atvežamų į fronto linijas.

Branktas

Gražulas

Pirmojo pasaulinio karo vandens vežimas, traukiamas dviejų arklių, pagamintas Anglijoje, naudotas Prancūzijoje.

Raudonojo kryžiaus vėliava

Branktas, kuriuo arklio pakinktai prikabinami prie vežimo

Pirmosios lauko ligoninės, tokios kaip šis Pirmojo pasaulinio karo egzempliorius, buvo traukiamos poros arklių arba mulų

Stabdys

Mažas priekinis ratas, leidžiantis daryti staigius posūkius

Didelis užpakalinis ratas sunkiems svoriams išlaikyti

AUSTRALŲ ARTILERIJA

Volerių kavalerija (taip pavadinta pagal Naująjį Pietų Velsą, esantį Australijoje, kur arkliai pirmą kartą buvo įvežti prieš 200 metų) buvo geriausia pasaulyje Pirmojo pasaulinio karo metu. Šie arkliai buvo stiprūs ir tvirti, pajėgūs nešti sunkius krovinius, ištvermingi ir malonaus temperamento. Dabar australų aviganiai arkliai, išvesti iš volerių, plačiai naudojami ganant galvijus.

XIX a. britų kavalerijos sidabrinis pentinas.

TVIRTA BALNAKILPĖ

Balnakilpė buvo svarbiausia naujovė arklių karo istorijoje, nes ji leido sunkiai ginkluotiems raiteliams išsilaikyti ant arklio. Čia parodyta XVIII a. britų kavalerijos žalvarinė balnakilpė.

GANOS KARYS

Ši žalvarinė raito kario statulėlė buvo išlieta Ganoje (Vakarų Afrika) XVIII a.

Riterių amžius

SAMURAJŲ KARYS

Šis piešinys vaizduoja XII a. japonų samurajų, jojančių į mūšį. Garbingas samurajus su dviem kardais ir skiriamuoju galvos apdangalu buvo visiškai ištikimas savo senjorui feodalui.

XI ir XII a. EUROPOS POLITIKOJE dominavo feodalinė sistema. Kai kurie kunigaikščiai buvo feodalai, valdantys žemių plotus ir leidžiantys savo vasalams jais naudotis. Jiems taip pat priklausė baudžiauninkai, buvę visiškoje jų valdžioje. Šie kunigaikščiai buvo krikščionys, saistomi riterystės – religinio, moralinio ir socialinio kodekso, susijusio su visu jų gyvenimu. Riterio idealas – drąsus, gerų manierų ir garbingas, visiškai atsidavęs kovai su nekrikščionimis žmogus. Iki 1200 m., didelėje Europos dalyje nusistovėjo feodalizmas, ir ginkluoti riteriai pradėjo užkariauti naujas žemes Rytuose. Kryžiaus žygiai vyko dėl teritorijos, bet religiniai įsitikinimai ir riterių principai reiškė, jog vadai, tokie kaip Ričardas Liūtaširdis, galėjo pasikliauti savo ginkluotais raiteliais, pasiryžusiais atiduoti gyvybes, kad iš musulmonų atimtų Jeruzalę.

Skraistė

Odinė arba šarvinė pirštinė

XIX a. pabaigos europietiška XV a. viduramžių ratukinio pentino (30–31 p.) žalvarinė kopija. Pentinas turėjo būti ilgas, kad pasiektų po arklio šarvais.

Buka medinė ietis

Medžiaginis apsiaustas

Gūnia, arba spalvingas, papuoštas arklio apdangalas

Šarviniai marškiniai

ROMANTIŠKI RITERIŲ TURNYRAI

Ginkluoti riteriai turnyruose išmokdavo kautis ant arklių. Šis sportas, vadinamas riterių dvikova, buvo riterių kodekso dalis. Sunkiai šarvuoti riteriai bandė laimėti taškus numesdami priešininką nuo arklio arba sulaužydami savo ietis (iki 2,5 m ilgio) į kito skydą. Pradedant pavojinga kova vienas prieš vieną XII a. ir baigiant spalvingais pasirodymais XV ir XVI a. turnyrai buvo labai populiarius, žiūrovus sutraukiantis sportas, kol išnyko XVII a.

XIV a. pradžios riterių dvikovos rekonstrukcija

Šiuos arklio šarvus, žinomus kaip „burgundiškieji šarvai“, Vokietijos imperatorius Maksimilianas I padovanojo Henrikui VIII. Juos papuošė, išgraviravo ir pasidabrovo Henriko flamandų šarvų auksakalys apie 1515 m.

ŠARVAI, TINKAMI KARALIUI

Anglijos karalius Henrikas VIII išleido du įstatymus, įsakančius neveisti smulkių gyvulių, siekiant padidinti arklių ūgį. Jo valdymo metu, XVI a. pradžioje, patranka tapo pagrindiniu karo ginklu, nuo kurio negalėjo apginti jokie šarvai, tačiau šie šarvai vis dar buvo naudojami karališkuose paraduose.

Bronzinė akies apsaugos priemonė, sauganti arklio snukį, Anglija, I a.

VISAS METALINIS ŠALMAS
Šis XVI a. turkiškas apsauginis arklio galvos apdangalas, padarytas iš paausuoto vario arba žalvario. Tai buvo paminklo Osmanų imperijai (XIII a. pabaiga–XX a. pradžia), pastatyto Agia Irenėje, bizantiškoje bažnyčioje Stambule (Turkija) dalis.

Metalinis šalmas

Čia kartais buvo dėvima paukščio ar gyvūno pavidalo medinė arba odinė skiauterė

KOJOS APSAUGA

Medinis vokiškas dvikovos balnas (apie 1500 m.), naudotas „taikiuose dvikovose“ su bukomis ietimis. Dvi plokštės išsilenkdavo aplink raitelio šlaunis ir saugodavo jį. Jis nedėvėjo kojų šarvų, bet užtat negalėjo būti numestas nuo žirgo. Priešininkų arkliai dėvėjo „aklus“ galvos apdangalus, kad nesibaidytų.

Metalinis diskas, saugantis plaštaką

Apymasrio žąslai

Skydas, nudažytas herbo spalvomis, pasikartojančiomis ant arklio gūnios.

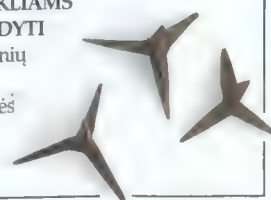

LIŪTO ŠIRDIS

1189 m. Ričardas Liūtaširdis (1157–1199) tapo Anglijos karaliumi. 1190 m. jis ėmėsi Trečiojo Kryžiaus žygio į Palestiną, kuriame jo drąsa atnešė jam neblėstančią šlovę. Jis grįžo į Angliją ir likusią gyvenimo dalį praleido kariaudamas su Prancūzija.

ARKLIAMS SUSTABDYTI

Keturspyglių metalinių įtaisų (Anglija I–II a.) būdavo primetoma ant žemės siekiant sužeisti priešininko arklius, kai šie ant jų užmindavo.

Keliavimas arkliu

TINKAMAS KARALIENEI

Tai – karalienės Elžbietos I karietos – pirmosios britų monarchams pagamintos karietos – kopija. Iki tol karaliai turėjo važinėti vežimais. Pagaminta iš medžio, su užlenkiamais į viršų laipteliais – karietos dalimi, ir apmuštu stogu karieta saugojo nuo lietaus.

DAUGIAU NEI 4000 METŲ arkliais, asilais ir mulais iš vienos vietos į kitą buvo vežiojami žmonės ir jų turtas. Pirmieji pakinktai ir vežimai buvo daromi vien iš medžio, kaulo ir odos, kol maždaug prieš 3500 metų žmonės pradėjo naudoti varį ir bronzą, o maždaug prieš 2000 metų – ir geležį. Metalu naudojimas atskiroms pakinktų dalims – vadelių žiedams ir žagslams, o vežimuose – ratų stebulėms, ratlankiams ir ašims – gerokai padidino transporto greitį ir efektyvumą, ypač Pietų Europoje ir Azijoje, kur sausas klimatas. Tačiau Šiaurės Europoje, kur kritulių kiekis didelis, nešulinis arklys išliko pati praktiškiausia keliavimo priemonė (ypač žiemą), kol buvo nutiesti keliai, pirmieji – romėnų laikais, o vėliau – tik viduramžiais (1100–1500 m.).

PLĖŠIKAS IR ARKLYS

Dikas Turpinas (1706 – 1739) buvo legendinis Anglijos plėšikas, kuris, kaip užfiksuota, ant savo Juodosios Besės per rekordinį laiką nujojo į Jorką.

NUOGA ANT ARKLIO!

XI a. legenda byloja, kad ledi Godiva, protestuodama prieš didelius mokesčius, nustatytus jos vyro, nuoga jojo per Koventrį.

ARKLIO PLUNKSNOS

Amerikos indėnų arkliai buvo be galo patvarūs ir ištvermingi tiek kare, tiek medžioklėje. Spalvos ir papuošalai buvo Amerikos indėnų kultūros dalis. Indėnų vadai nešiodavo puošnius plunksninius galvos apdangalus ir taip pat puošdavo savo arklius.

Akidangčiai
Balta juosta
(laukas arklys)

Žagslai su tiesia žabokle

Pavalkai

Metalinis apvadas, užrietas viršuje pagal čigonų tradicinę puošybą

Odiniai pakinktai

KELIAUJANTYS ČIGONAI

Šimtmečius čigonai, gyvendami savo vežimuose, keliavo po Europą. Niekas nežino, iš kur jie atėjo, nors gali būti, kad jie kilę iš Indijos. Šiandien žmonės mėgsta keliaudami tokiais arklių traukiamais vežimais atostogauti.

NEŠULINIS GYVULYS

Šis akmeninis papuošimas rodo, kad maždaug prieš 2600 metų senovės asirai veisė galingus mulus (26–27 p.) medžioklės įrankiams nešti.

ŠVENTASIS GLOBĖJAS

Šv. Kristoforas (III a.) buvo šventasis keleivių globėjas. Liepos 25 d. yra šv. Kristoforo diena. Šv. Kristoforo medalis visada buvo sėkmės simbolis.

PILIGRIMŲ ŽYGLIAI

Anglų poetas Džefris Čoseris (apie 1345–1400) savo legendiniuose *Kenterberio pasakojimuose* įamžino į Kenterberio katedrą jojančius piligrimus.

XVIII a. bronzinis arklys ir raitelis iš Nigerijos (Vakarų Afrika)

Drobe dengtas cilindrinis stogas

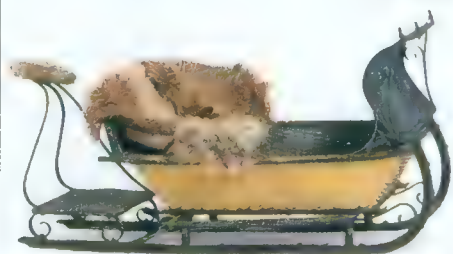

Iena

Puskojinė

Devynmetis airių darbinis arklys (su tradiciniais čigonų pakinktais), traukiantis čigonišką vežimą, pagamintą Airijoje apie 1850 m.

Arklių traukiami vežimai

Sniego rogės su kailiu dengtomis keleivių ir vėžiko sėdynėmis, pagamintos Olandijoje apie 1880 m.

Bronzinis arklio ir kariatos modelis, Rytų Chanų dinastija Kinijoje II a.

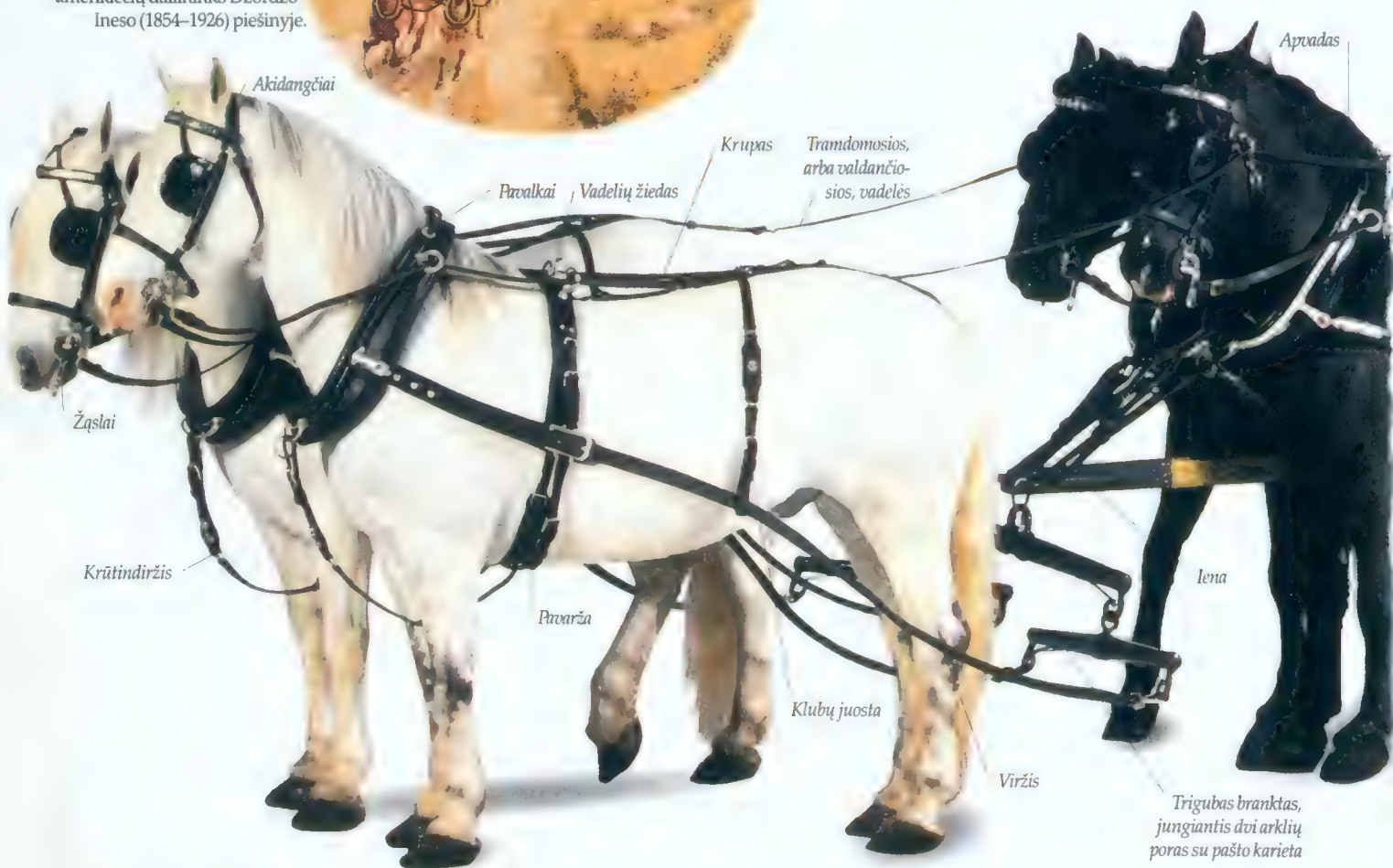
Elegantiška ir brangi karieta su įkinkyta gražiai papuoštų arklių pora.

VIS DĖLTO KIENO ŠI ŽEMĖ?

Pirmuosius imigrantus europiečius, pašto karietomis keliavusius per šiaurės Ameriką, dažnai puldinėjo raiti Amerikos indėnai, ginkluoti vogtais arba išmainytais ginklais, kaip pavaizduota šiame amerikiečių dailininko Džordžo Ineso (1854–1926) piešinyje.

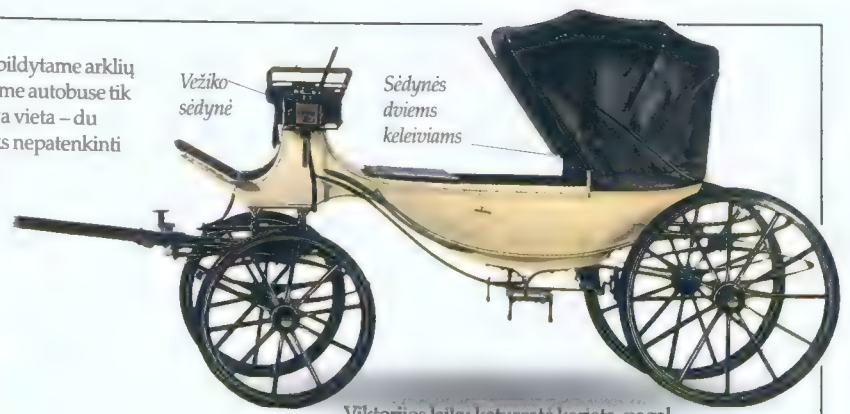

Keturratis vežimas su paslankia ašimi, galinčia suktis atskirai nuo vežimo, buvo kitas patobulinimas, kuris paplito tik ankstyvaisiais viduramžiais. Dabar žmonės parodo savo visuomeninį statusą, įsigydami atitinkamą automobilį, o praeityje tai atspindėjo arkliai ir vežimai. Neturtingieji keliaudavo dviračiais vežimais ir arklių traukiamais autobusais, o turtingieji – nuostabiomis karietomis, traukiamomis pačių puikiausių arklių. Buvo labai stengiamasi prižiūrėti arklius, pakinktus ir karietas. Juos reikėjo šerti ir kaustyti (štai kodėl tokia dažna angliška pavardė Smitas – angl. „kalvis“), ratus – tepti ir taisyti (dar viena pavardė Vyleris – angl. „račius“), o karietas – išlaikyti švarias ir sausas.

Šiame perpildytame arklių traukiamame autobuse tik viena laisva vieta – du žmonės liks nepatenkinti

Viktorijos laikų keturratė karieta, pagal prancūzišką brėžinį pagaminta Anglijoje apie 1880 m.

KELIASIŠ VAKARŲ

Du amerikiečių verslininkai – Henris Velsas (1805–1878) ir Viljamas Fargo (1818–1881) – 1852 m. San Franciske atidarė įstaigą, siūlančią banko ir vežimo iš tolimųjų Vakarų į likusią šalies dalį paslaugas. Garsiosios Velso–Fargo pašto karietos veždavo keleivius, paštą, pinigus ir kitas vertybes.

Dvigubos vadelės, jungiančios abi arklių poras

Vežikas

Sargybinis–pasiuntinys su šautuvu

Papildomas bagažas, sukrautas ant stogo

Suvyniojamos odinės užvalaidos, kad būtų galima įleisti vėsaus oro ir apsaugoti nuo sniego bei lietaus

Viduje vietos devyniems keleiviams – po tris ant kiekvieno suolo

Keleivių bagažas, sukrautas bagažinėje

Stabdžių svertas, valdomas koja

Laiptelis keleiviams įlipti į karietą

12 stovimų vietų keleiviams

Po vežiko sėdyne yra dėžė, kurioje sudėti įrankiai, kibiras vandeniui, pašto maišai ir tvirtos dėžės su brangenybėmis

Vežiko sėdynė

Medžioklės vežimas su vežiko sėdyne ir stovimomis keleivių vietomis, pagamintas Anglijoje apie 1880 m.

Dvi poros Velso jojamųjų arklių, traukiančių Velso–Fargo pašto karietą, pagamintą Amerikoje XIX a. pabaigoje

Sunkieji arkliai

EUROPOJE IR AZIJOJE „arklio amžius“ tęsėsi nuo antikos laikų iki XIX a. pradžios. Per šį ilgą laikotarpį arkliai, mulai ir asilai, kol juos pakeitė garo variklis, buvo ne tik pagrindinė transporto priemonė, bet ir būtini įvairiems žemės ūkio darbams. Jie buvo naudojami miškininkystėje, traukdavo aludarių ratus, nuimdavo derlių, purendavo žemę bei siurbdavo vandenį iš šulinių. Viduržemio jūros ir Viduriniųjų Rytų regione, kur dirvožemiai lengvesni ir sausesni, šiuos darbus atlikdavo asilai (24–25 p.). Šiaurės Europoje, kur dirvos drėgnos ir molingos, arti ir traukti kroviniams klampiais keliais reikėjo galingų arklių. Šiandien sunkieji arkliai iš Didžiosios Britanijos ir Europos eksportuojami į JAV, Kanadą, Australiją ir Japoniją.

ŠIENAPIJŲTĖ AIRIJOJE

Arklys ir asilas vis dar naudojami nedideliuose Airijos ūkiuose. Čia, Konemaroje, Golvėjaus apskrityje, į vežimą kraunamos šieno kupetos – naminių gyvulių pašaras žiemą.

Ilgas, lenktas kaklas su tankiais karčiais

Graži tiesaus profilio galva

BELGŲ SUNKUSIS

Dar vadinamas brabansonu.

Ši senovinė didingų sunkiųjų kinkomųjų arklių veislė iš Belgijos išliko gryna.

Jie tebenaudojami žemės ūkyje ir ypač populiari JAV.

Papuošti karčiais

Arklio žalvarinis medalis

Galingų pavalkų apradas

Plati krūtinė ir kūnas

Kaštoninis belgių sunkusis arklys

Stipri, raumeninga koja

Ant užkulnio nėra ilgų plaukų

Obuolmušis peršeronas

PRIEŠ TRAKTORIŲ

Apie 500 m. kinų išrasti nelankstūs, apmušti arklio pavalkai išplito visoje Azijoje ir Europoje. Tai padarė milžinišką poveikį žemės ūkiui. Arklių traukiami plūgai tapo tų dienų traktoriais. Arti arkliais yra lėčiau negu traktoriais, tačiau kai kuriems ūkininkams tai patinka, o ir žemei tai yra geriau. Kiekvienais metais žemės ūkio parodose Didžiojoje Britanijoje, Europoje ir Šiaurės Amerikoje vyksta arimo varžybos. Šie puikūs šairų arkliai (kairėje) – tokių varžybų dalyviai.

KALNIETIS

Avelinezas auginamas Italijos kalnuose, naudojamas kaip kinkomasis ir nešulinis arklys. Jis išauga iki 150 cm ir yra didesnis Heflindžerio iš Austrijos variantas (38–39 p.).

Kaštoninis avelinezas

GERESNĖ GAMYBA

Apie 1800 m. arklys darėsi vis svarbesnis alaus gamyboje – net ir mažiausios kompanijos turėjo arklius, vežimus, vežimėlius bei kalvį ir račių. Arkliai taip pat buvo naudojami salyklui malti, vandens siurbliams varyti. Išvežiojančių alų arklių pakinktai buvo labai išpuošti.

Pilkas Bolonės arklys

PRANCŪZŲ PASIDIDŽIAVIMAS

Bolonės arklio, kaip ir peršeronų, gimtinė yra Šiaurės Vakarų Prancūzija, jo galva rodo arabų protėvių įtaką. Šios raumeningos, silkinio kailio senovinės veislės arkliai paprastai aukštesni negu 163 cm.

Kaštoninis safolkų sunkusis arklys

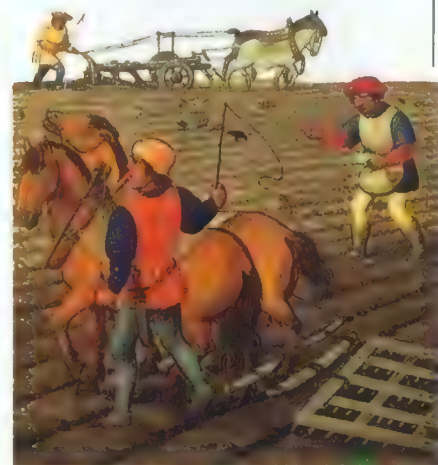
GALINGAS SAFOLKŲ KINKOMASIS ARKLYS

Safolkų sunkusis arklys buvo išvestas ūkio darbams XVIII a. pabaigoje Safolko grafystėje, rytinėje Anglijoje. Jis turi ne tik fantastišką jėgą ir ištvermę, bet jam reikia ir mažiau pašaro negu kitoms sunkiųjų veislėms. Safolkų sunkieji arkliai yra kaštono spalvos, bet ji gali įvairuoti nuo šviesios iki tamsios.

Ilgas, galingas pasturgalis

GERIAUSIAS PRANCŪZIJOSJE

Peršeronai iš šiaurinės Prancūzijos tikriausiai yra žinomiausia sunkiųjų arklių veislė. Jie elegantiški, nepaisant didelio dydžio, nes buvo maišyti su arabų eržilais. Tai labai populiarė veislė visame pasaulyje, ypač JAV ir Kanadoje.

NUĖMUS DERLIŲ

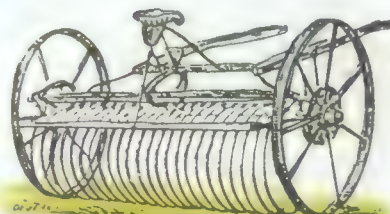
Per amžius kiekvieną rudenį, nuėmus derlių, arkliai buvo naudojami žemei kitų metų sėjai paruošti. Ši XVI a. flamandiška scena vaizduoja arimą ir akejimą arkliais.

GILIAI MIŠKUOSE

Sunkiųjų arklių tradiciškai naudojami dideliems rąstams iš miškų traukti, kaip šie šairių arkliai pietinėje Anglijoje

Arklinė šienagrėbė nupjautam šienui į ilgas lygias eiles grėbti

Arklio galia

JEIGU NE ARKLYS, pramoninė revoliucija XVIII a. pabaigoje niekada nebūtų įvykusi. Arklių transportas įgalino pagamintas prekes vežti į laivus eksportui į užsienį. Žmonės galėjo traukti į miestus dirbti naujose gamybos šakose. Fabrikuose arklių galia buvo naudojama varikliams ir mašinoms, malančioms salyklą alui (50–51 p.) bei kviečius miltams, sukančioms medvilnę ir pučiančioms žaizdą, varyti. Kasyklose poniai iš požeminio tunelio galo traukdavo krovinius (62–63 p.) ir viršuje kanalais vilkdavo anglių prikrautas baržas. Arkliai taip pat traukė autobusus, gaisrininkų mašinas ir vežimus su prekėmis. Šiandien tik nedaug kur arklių nepakeitė mašinos, bet variklio galią vis tiek dar matuojame arklio galia. Viena arklio galia lygi 746 vatams, o viena metrinė arklio galia – 736 vatams.

Krumplys

ARKLIŲ TRAUKIAMI AUTOBUSAI

Pirmosios viešosios arklių karios Didžiojoje Britanijoje atsirado 1564 m., bet keliai buvo tokie blogi, kad žmonės negalėjo toli keliauti, ypač žiemą.

Sunkiai prikrautas anglių vežimas, pagamintas Anglijoje 1920 m.

Ašis, pritvirtinta prie girnų

SNIEGBAČIAI

Kai būna daug sniego, traukti rąstams iš miškų arba rogėms su žmonėmis ir prekėmis reikia stiprių tvirtomis kojomis arklių, tokių kaip šie Heflindžerio poniai Bavarijoje (Pietų Vokietija), kinkinio.

Vandens rezervuaras

Žibintas

Garsiakalbis

Kibiras vandeniui

Anglių maišas

Stabdys

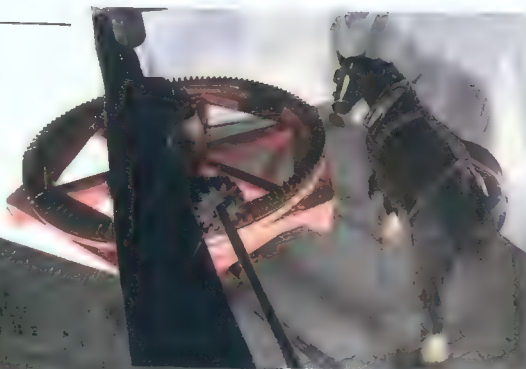
ŽEMYNŲ TYRIMAS

Arklių kinkiniai traukdavo medinius, atsargų prikrautus vežimus į Australijos vidurį, kaip į šią Naujojo Pietų Velso vietovę. Tokių vagonų patikimumas priklausė nuo tinkamai padarytų ratų.

Viktorijos laikų gaisrinės mašina, Anglija, 1890 m. Ratai platūs, kad būtų galima staigiai sukti posūkiuose, nerizikuojant išpilti vandens.

Gigantiškas smagratis, sujungtas su metaliniu strypu, arba ašimi

ĖJIMAS RATU
Koks varginantis ir nuobodus šis darbas, geriau matyti iš viršaus.

Sunkūs pavalkai

Branktas, prikabinas prie geležinės sijos, sujungtos su ašimi

Metalinų grandinių viržiai

Ilgą, raumeningą koją, padedanti traukti sunkų krovinį

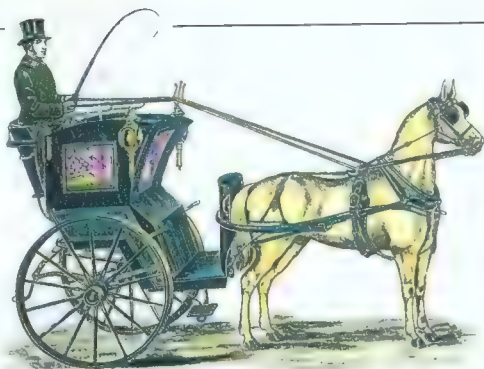
Po žeme paslėpti didžiuliai, plokšti girnų akmenys

Šairas, traukiantis sunkų arklinį ratą, specialiame apvaliame pastate

BARŽOS VILKIMAS
Arkliai ir mulai (26–27 p.) dažnai buvo naudojami vilkti anglių ir žemės ūkio produkcijos sunkiai prikrautoms baržoms Didžiosios Britanijos ir Europos kanalais bei upėmis. Ši efektyvi transporto priemonė išliko iki XX a.

SUNKUS DARBAS
Arklys suka girnas ir mala grūdus. Tam arkliai, mulai (26–27 p.) ir asilai (24–25 p.) visoje Europoje buvo naudojami nuo Romos laikų. Gyvuliai buvo valandas verčiami eiti aplink nedideliu ratu, traukdami virvę arba grandinę, sukančią sunkų girnų akmenį. Kartais šį darbą dirbdavo arklių pora – jie turėjo būti specialiai treniruoti, kad išlaikytų lygų žingsnį ir tinkamą greitį.

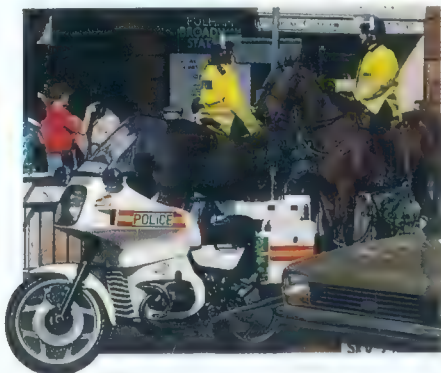

Grazi karieta (apie 1850 m.), skirta dviems keleiviams, vienam arkliui ir vienam vežikui.

Lengvas traukiamasis darbas

GALBŪT JIE NĖRA TOKIE ELEGANTIŠKI kaip grynakraujai arba tokie didingi kaip sunkieji arkliai (50–53p.). Paprasti lengvieji arkliai visame pasaulyje buvo pagrindinė transporto priemonė iki garo variklio išradimo XIX a. 3-iajame dešimtmetyje. Lengvieji arkliai traukė bet kokios rūšies vežimą, karietą ar vežimėlį. Jie turėjo būti stiprūs ir greiti, nepavargdami keliauti ilgus nuotolius. Paprastai jie nepriklausė jokiai atskirai veislei, bet kai kurie –

tokie kaip Klivlendo bėriai iš Jorkšyro (Šiaurės Anglija) – nuo senovės buvo išlaikyti grynaveisliai. Pagal kilmę Klivlendo bėriai buvo žinomi kaip „prekeivių arkliai“, nes jie nešdavo po kraštą keliaujančių prekeivių krovinius.

MINIAI KONTROLIUOTI
Specialiai treniruoti raitosios policijos arkliai, galėdami greitai judėti žmonių minioje, atlieka svarbią funkciją. Raiteliai gerai mato įvykius.

Pliumažas

NEŠU-LINIS ARKLYS
Per amžius arkliai buvo naudojami sunkiems kroviniams nešti. Šis Gvatemalos medkircio arklys neša storas lentas.

Diržas, jungiantis pavalkus su gražulu

Karališkas herbas

Grotuotas Viktorijos laikų kalėjimo vežimas, naudotas kaliniams vežti, pagamintas Anglijoje apie 1890 m.

Juoda aksomo mantija, arba gūnia, dengianti arklio pasturgalį

GEDULO DIENOS

Senovėje juodai papuoštas katafalkas, lėtai traukiamas poros juodų arklių su plunksnomis, buvo išpūdingas reginys per laidotuves.

SEKMADIENINIS PASIVAŽINĖJIMAS

Šiame amerikiečių litografų Natanelio Kurjė (1813–1888) ir Džeimso Iveso (1824–1895) darbe šeima mėgaujasi pasivažinėjimu arklių traukiama karieta.

Pakinktai,
pritvirtinti
prie grąžulo

Pilkų pora
ir fajetonas, Anglija, apie 1840 m.

Plumažas iš stručio
plunksnų

PADAUŽOS PRINCAI

XIX a. pradžioje Anglijos kurortuose jauni džentelmenai lakstydavo savo naujausiais statuso simboliais, tokiais kaip šis judančiu stogu modelis – elegantiškas sportinis fajetonas, kuriuo galima važinėti pakėlus arba nuleidus stogą.

Vežikas, vilkintis juodą
gedulo kostiumą

Karstas

Išgraviruoti
stikliniai šonai

Kartis su juore,
prie kurios
tvirtinami
viržiai

Velso jojamųjų juodžių pora su juodais ir sidabriniais pakinktais, traukianti laidotuvių katafalką, pagamintą Anglijoje apie 1850 m.

Pieninės vežimėlis guminiais
ratais, pagamintas Anglijoje
apie 1950 m.

BAFALO BILAS

1882 m. buvęs ponių ekspreso vežėjas (62–63 p.) Bafalo Bilas Kodis (1846–1917) Liepos 4 d. proga Nebraskoje surengė pirmąjį profesionalų rodeo su šaudymo, jojimo ir prajojimo varžybomis.

Kaubojiška skrybėlė

Odinis švarkas su kutais

Dryžuotas balno auðeklas

JOJIMAS PAGAL MUZIKĄ

Karališkoji Kanados raitoji policija (įkurta 1873 m.) visame pasaulyje garsėja savo puikiais jojimo pagal muziką pasirodymais – su raudonomis tunikomis, juodais arkliais, ryškiomis vėliavomis.

Arklys Šiaurės Amerikoje

V IETINIAI LAUKINIAI ŠIAURĖS AMERIKOS ARKLIAI išnyko maždaug prieš 10000 metų. Pirmieji naminiai arkliai čia pateko po 9500 metų, 1492 m., su Kristupu Kolumbu. Nuo tada Šiaurės Amerikoje arkliai simbolizuoja laisvę bei verslumą. Per 425 metus jų skaičius didėjo taip pat, kaip ir žmonių. Arkliai buvo beveik kiekvieno nuolatiniai palydovai. Jie traukė sunkius krovinius deginančiame dykumų karštyje, giliose kasyklose ir klampiais keliais. Arklys pakeitė Amerikos indėnų, kurie anksčiau veždavo daiktus šunų rogėmis arba nešdavo ant pečių, gyvenimą. Arklys buvo nauja greita transporto priemonė, ir žmonės galėjo efektyviau medžioti bizonus.

KELIAVIMAS ŠIANDIEN

Amisų sekta įsikūrė Pensilvanijoje (JAV) XVIII a. pradžioje ir išstulino konestogą (didesnį dengto vežimo variantą), kuris padėjo tyrinėjant Vakarus (34–35 p.). Šiandien jų paprastas gyvenimo būdas reiškia, kad jie tebe naudoja arklius darbui ir kelionėms.

Jojimo botagas

Juodai ir baltai dryžuoti karčiai

Apynasrio žąslai

LEGENDINĖS MOTERYS

Kalamitė Džein, Ana Oukli, Belė Star... senųjų Vakarų moterų legendų sąrašas begalinis. Merginos kaubojiškais drabužiais turėjo jodinėti arkliu, šaudyti ir pajėgti su viskuo susidoroti taip, kaip vyrai. Blogi vaikinai ir merginos – tokie kaip Frankas ir Džesė Džeims, Daltono gauja, Mažasis Bilis ir Greitasis Flo – buvo persekiojami pareigūnų – Vaito Erpo ir Laukinio Bilo Hičkoko. Visi jie jojo ant arklių.

Odinės kelnės

Odinės balnakilpės

Apalūzas su būdingu dėmėtu kailiu (40–41 p.) buvo mėgstamiausias Amerikos indėnų žirgas

Mergina tipiškais kaubojiškais jojimo drabužiais ant keturiolikmečio keršo jojamojo arklio

LENKTYNĖS!

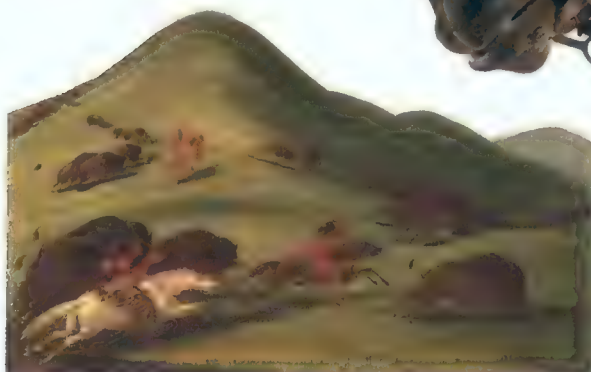
Kiekvieną liepą Kanadoje per Kalgario rodeo viena iš igūdžių ir greičio rungčių yra dramatiškos maisto vežimų lenktynės. Dvi arklių poros, vežikas-virėjas ir keturi palydovai lenktyniauja ratu – laimi pirmasis, perkirtęs finišo liniją.

HOLIVUDO HEROJAI

„Nėra neišjodinėjamo arklio, nėra nenumetamo kaubojaus.“

Pagrindinis rodeo pasirodymas yra neišjodinėto arklio sutramdymas, simbolizuojantis žmogaus poreikį pajungti laukinę laisvę, tačiau arklys nepasiduoda be kovos. Laukinių arklių lenktynės taip pat yra rodeo pasirodymas, kuriame išgąsdinti, nesutramdyti arkliai yra pabalnojami ir jojami, demonstruojant kaubojų drąsą. Filmų kaubojai ir jų garsieji arkliai – tokie kaip Launas Reindžeris su Silveriu, Rojus Rodžersas su Trigeriu – padėjo atkurti senųjų Vakarų legendą.

Apynasrio žąslai

BIZONŲ MEDŽIOKLĖ

Šiame amerikiečių dailininko Džordžo Ketlino (1796–1872) piešinyje Amerikos indėnų arkliai vaizduojami medžiojantys bizonus. Jie visi Vakaruose išnyko, nes masiškai medžiojo imigrantai europiečiai.

POLIO REVERĖS JOJIMAS

Polis Reverė (1735–1818), garsus savo žygiu iš Bostono 1775 m. naktį iš balandžio 17 į 18d., kad persėtų Masačusetso kolonistus apie ateinančius britų kareivius, tapo Amerikos legenda.

ARMIJOS RAITELIAI

Paprasti kavaleristai (armijos raitosios pajėgos) turėjo daug valandų praleisti balne, todėl buvo svarbu turėti stiprius arklius. Šiame amerikiečių dailininko Frederiko Remingtono (1861–1909) piešinyje vaizduojama įnirtingai persekiojanti JAV kavalerija.

Lasas galvijams surišti

Skrybėlė

Guga

Sidabrinis ir įspaustos odos diržas

Odinės kelnės

Odinės baltakilpės

Kaubojus ant palomino

Sportiniai arkliai

„ŽIRGAI PASILEIDO PER LYGUMĄ PLAČIA. . . Karčiai banguodami plaikstės plačiai, pasišiaušę nuo vėjo.“ Taip Homero *Iliadoje* (sukurtoje VIII a. pr. Kr.) aprašytos vežimų lenktynės, kuriose penki graikų kariai lenktyniavo Trojos aikštėje didvyrio

Patroklo, žuvusio Trojos kare, garbei. VII a. pr. Kr.

keturkinkių karietų lenktynės buvo olimpinių

žaidynių dalis, o vėliau romėnai arkliais

lenktyniaudavo cirke arba specialioje arenoje. Nuo Romos imperijos

žlugimo iki viduramžių arklių sportas buvo primirštas. Tik XI a. pabaigoje

pirmąsias paprastas arklių lenktynes pradėta rengti Anglijoje, o vėliau

Renesanso Europoje išsivystė klasikinio jojimo mokyklos. 1750 m.

Anglijoje buvo įkurtas pirmasis žokėjų klubas, o 1775 m. Rusijoje

prasidėjo ristūnų lenktynės. Šiandien žirgų sportas yra populiarus

kaip niekada, ir į lenktyninių žirgų veisimą investuojamos

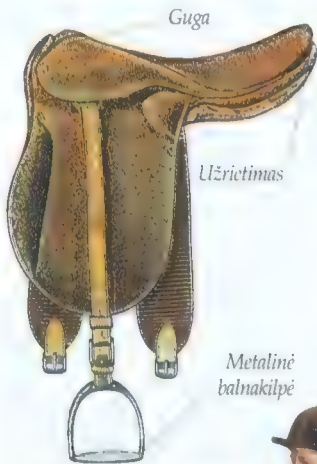
milžiniškos pinigų sumos.

Kasmet Sienoje (Italija) arkliai ir raiteliai lenktyniauja aplink pagrindinę aikštę, dramatiškame ir jaudinančiame *Palio*.

Cirko arklys prancūzų tapytojas Žoržas Sera (1859–1891)

Lygios odos angliškas balnas turi labai žemą užrietaimą ir gugą

Yra legenda, kad Pelopass, čia važiuojantis keturkinke karieta, 1222 m. pr. Kr. įsteigė olimpinės žaidynės aukščiausiosios dievybės – Dzeuso – garbei.

Dažytas medinis mažiausiai 1,4 m aukščio barjeras

KLIŪTINIS JOJIMAS

Kliūtinis jojimas atsirado 1752 m. kaip lauko lenktynės, kuriose reikėjo pasiekti bažnyčios varpinę, pakeliui visas tvoras ir vartus peršokant.

JIE LEKIA PER VIRŠŲ
Peršokti kelyje pasitaikančias kliūtis yra laukinių arklių, bėgančių nuo plėšrūnų, natūralios elgsenos dalis. Bet naminiai arkliai šoks tik liepiami raitelių. Išreniruoti arklių šokinėti pasirodymuose yra ilgas ir kompliktuotas procesas.

Septynmetis obuolmušis šuolininkas airių grynakraujų ir airių darbinio arklio mišinys.

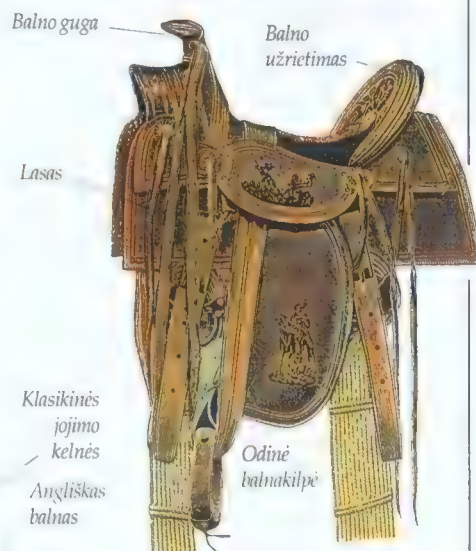
MALONUMAS KIEKVIENAM

Žaidimai raitomis jauniems raiteliams suteikia progą pamatyti, ką jie ir jų poniai gali padaryti šiame jaunių jojimo varžybų etape.

ŠALTAME VANDENYJE
Trikovė tikrina arklių ištvermę, greitį bei raitelio sugebėjimus. Varžybos yra suskirstytos: dailusis jojimas pirmąją dieną, po to lauko bandymų kliūtinio jojimo trasa, įskaitant ir įspūdingą vandens kliūtį (kaip čia parodyta), ir šuolių rungtis paskutinę, trečiąją, dieną.

Jojimas šonu atsirado kartu su Europos karaliais maždaug prieš 600 metų, bet ir XIX a. Anglijos moterys taip įdavo į medžioklę

Kaubojiški balnai, pagaminti iš storos atspaustos odos, turėjo išsiskiriančias gugas, ant kurių kaubojai kabindavo lasą

ŽAISITE POLĄ?

Polas, kaip pavaizduota šiame XVII a. šilko atspaude, buvo išrastas kinų maždaug prieš 2500 metų.

Šiandien jis labai populiarus Argentinoje, JAV, Australijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Dvi komandos po keturis žaidėjus smūgiuoja kamuolį ilgakotėmis maletomis ir bando įmušti kuo daugiau įvarčių per septynias su puse minutes („čuką“). Žaidime gali būti nuo keturių iki šešių čukų. Laimi komanda, įmušusi daugiau įvarčių.

PRASIDĖJO!

Šiuolaikinės paprastosios lenktynės – trasa be kliūčių – atsirado grynakraujų arklių (38–39 p.) dėka. Jos išsivystė Didžiojoje Britanijoje XVII–XVIII a. Šiandien įtakingos lenktynių šalys yra Didžioji Britanija, Prancūzija, Italija, Australija ir JAV.

Arkliai pramogai

ARTIMAS RYŠYS TARP ŽMONIŲ IR ARKLIŲ, išsivystęs per tūkstančius metų, negali būti nutrauktas arklus pakeitus automobiliu. Šiandien arkliai tampa vis populiareni sporto varžybose, o negalintys šokinėti per kliūtis ar dalyvauti lenktynėse su dideliu malonumu žiūri jas per televiziją. Dauguma grynaveislių arklių, ypač lenktyninių arklių ir šuolininkų, kiekvieną dieną nemažai valandų praleidžia sekinančiose treniruotėse. Išleisti varžybose jie pasikliaus savo natūraliais instinktais sekti paskui vadą (kitus arklius), raginami vytelės igėlimų (kurie veikia taip pat, kaip persekiojantis plėšrūnas). Be lenktynių ir šuolių, pats seniausias sportas, įtraukiantis arklius, yra medžioklė. Daug žmonių tai laiko žiaurumu aukoms, bet kiti mano, kad medžioklė saugo kraštovaizdį ir tokius gyvūnus kaip lapė ir elnias. Be medžioklės, arkliai (po vieną ar kinkiniuose) tūkstančiams žmonių visame pasaulyje suteikia daugybę nuostabių sporto ir poilsio malonumų – nuo žygių poniais ir ištvermės lenktynių iki tarptautinių važnyčiojimo ir klasikinio ar dailiojo jojimo varžybų.

PRIEŠ LENKTYNES

Tiesiosios lenktynės – „riterių sportas“ – labai populiarios visame pasaulyje, tokios klasikinės lenktynės kaip ir Anglijos derbis, Amerikos Belmonto Steiksų ir Australijos Melburno taurės. Čia prancūzų tapytojas impresionistas Edgaras Dega (1834–1917) vaizduoja žokėjus ir arklius, laukiančius kvietimo prie starto linijos su lenktynių spalvomis.

Aukštis ties
gogu 152 cm

KĖLIMASIS PER UPELĮ

Visame pasaulyje žygiai poniais yra populiarius poilsis tiek vaikams, tiek suaugusiems. Šioje nuotraukoje vaikai ant savo ponių eilėje joja per seklų upelį Viktorijos Alpėse (Pietryčių Australija).

BĖGIKAI IR RISTŪNAI

Daugelyje pasaulio šalių, tarp jų ir Šiaurės Amerikoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje, lenktynės rističia yra beveik tokios pat populiarios, kaip ir paprastosios lenktynės. Šiuolaikinės rističių lenktynės kažkuo panašios į senovines vežimų lenktynes. Skirtumas toks, kad važiuojama vienu arkliu, kuriam leidžiama tik bėgti rističia. Bėgant (kaip parodyta čia) kojos juda lygiagrečiai (toje pačioje pusėje), o ne įstrižai (kojos juda įstrižinėmis poromis, kaip įprastoje rističioje).

TRYS RAITELIAI
Per amžius raiteliai varžydavosi ilgų nuotolių lenktynėse, kad sumuštų laiko ir nuotolio rekordą. Šiame XVIII a. Katsušikos Hokusai (1760–1849) japoniškame atspaude trys raiteliai lenktyniaudami joja į Fudžio kalno papėdę.

Trimetis bėras Amerikos ristuvas vadeliojamas jo savininko su lenktynių spalvomis.

ELEGANTIŠKAS DAILUSIS JOJIMAS

Klasikinis jojimas, kuris buvo populiariausias XVIII a., parodo arklio grakštumo ir paklusnumo raiteliui viršūnę. Šiuolaikinėse sudėtingesnėse dailiojo jojimo varžybose tobulumas vertinamas dešimčia balų. Vienas iš sunkiausių judesių (rodomų čia) yra vedančios kojos keitimas su kiekvienu žingsniu šuoliuojant.

Per amžius arklio uodegos ašutai buvo naudojami muzikos instrumentų, tokių kaip violončelė, strykams gaminti.

MEDŽIOTOJAI GRĮŽTA

Medžioti ant arklių buvo pradėta nuo asirų laikų apie 2500 m. pr. Kr., kai buvo medžijami liūtai ir laukiniai jaučiai. Vėliau Europoje, kaip vaizduojama šiame XVI a. flamandiškame kalendoriuje, laimikis buvo elniai, lokiai ar kiškiai. XVII a. anglai, padedami specialiai treniruotos uoslės skalikų, išvystė lapių medžioklę, kuri ten bei rytinėse JAV tebėra populiarius sportas.

AR JAU IŠLAIKEI VAIRAVIMO EGZAMINĄ?

Arklių pasirodymuose visame pasaulyje labai populiarios važiavimo varžybos. 1970 m. įvyko pirmosios tarptautinės vežimų vairavimo varžybos. Šiose trijų dienų varžybose buvo pasirodymas ir dailusis jojimas pirmą dieną, po to 27 km maratonas ir paskutinę dieną – kliūtinis važiavimas.

Vytelė

Žokėjiaus kepurė

Marškiniai,
rodantys savininko
lenktynių spalvas

Arklio eisena

Yra keturios natūralios arklio eisenos – ėjimas, risčia, pusšuolis ir šuoliavimas. Ėjimas turi keturis taktus – užpakalinę kairę, priekinę kairę, užpakalinę dešinę, priekinę dešinę – kiekviena koja atskirai paliečia žemę. Risčia yra iš dviejų taktų – užpakalinę kairę ir priekinę dešinę kartu, tada užpakalinę dešinę ir priekinę kairę kartu. Pusšuolis – iš trijų – užpakalinę kairę, tada priekinę kairę ir užpakalinę dešinę kartu ir galiausiai priekinę dešinę koja. Šuoliavimas – iš keturių taktų – taip pat kaip ėjimas – po to visos keturios kojos atsiplėšia nuo žemės.

Vežimas

Specialūs
pakinktai,
padedantys
arkliui išlaikyti
lygiagrečių risčių

Naudingi poniai

VAIKAI, IŠMOKSTANTYS JOTI IR PRIŽIŪRĖTI PONĮ, supranta, koks prasmingas ryšys gali būti tarp žmonių ir gyvūnų. Ponis dažnai gali tapti geriausiu vaiko draugu. Praeityje Šiaurės Europos vietiniai poniai buvo naudojami kaip nešuliniai gyvuliai bei žemės ūkio darbams, o vėliau, kai ypač paklusnus ponis tapdavo per senas darbui, jis būdavo atiduodamas mažiems vaikams mokytis joti. Tais laikais beveik kiekvienas mokėjo apsieiti su arkliu. Šiandien mažiau žmonių moka joti ir dar mažiau turi nuosavą ponį, bet tiems, kurie turi, tai yra maloniausias dalykas. Daugumos veislių, tokių kaip Dartmoro ir Felo, poniai yra nepaprastai atsparūs, prisitaikę prie atšiaurių sąlygų, kur jie išgyvena su nedaug maisto ir lieka lauke per visą žiemą. Tačiau grynaveisliai poniai, treniruojami pasirodymams, reikalauja daug daugiau priežiūros.

BET KOKIU ORU

XIX a. 7 – ajame dešimtmetyje nuo Misūrio iki Kalifornijos Ponų ekspreso raiteliai drąsiai sutikdavo blogą orą, sunkiai pereinamas vietas ir indėnų atakas, 3300 km (2000 mylių) per JAV nešdami paštą. Jie sugebėdavo pristatymo laiką sutrumpinti nuo savaitių iki dienų.

Juodų Šetlendo ponų pora, įkinkyta į vežimėlį su šienu ir pašaro maišu

MAŽI, BET GALINGI
Šetlendo poniai pirmą kartą buvo išvesti kaip darbiniai gyvuliai. Nepaisant labai mažo ūgio, jie gali traukti sunkiai prikrautą vežimą.

JODINĖJIMAS ŽMONĖMS SUNE GALIA

Visiems neigaliems žmonėms, norintiems joti ant arklio, turi būti suteikta galimybė tai daryti. Čia jauna jorkikė valdo savo ponį kojomis su vadelėmis, pritvirtintomis prie balnakilpių.

Kaip prižiūrėti ponį

Būti atsakingam už ponį yra labai sunku, nes gyvulys visiškai priklauso nuo šeimininko. Ponis turi turėti ganyklą, šviežio vandens ir pastogę, be to, jis turi reguliariai mankštintis bei nuolat turėti kompanioną. Jis taip pat turi būti valomas ir tikrinamas, ar neturi parazitų, turi būti prižiūrimos kanopos.

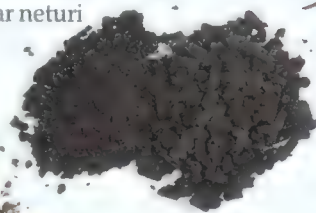
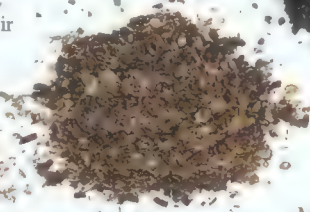
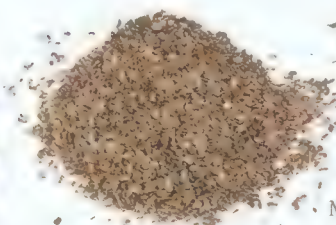
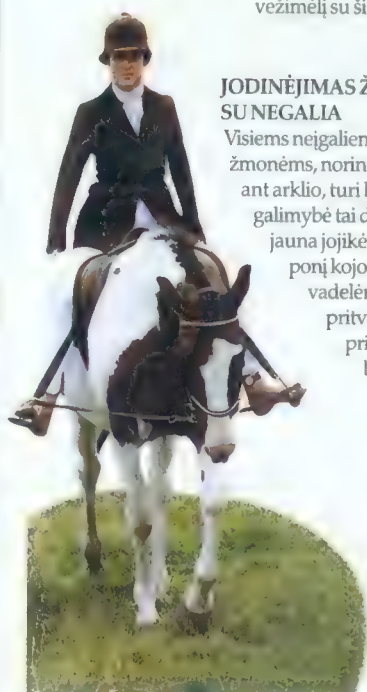
Maistingas miežių, avižų, kukurūzų, riešutų, ispaniškų pupelių ir melasos mišinys

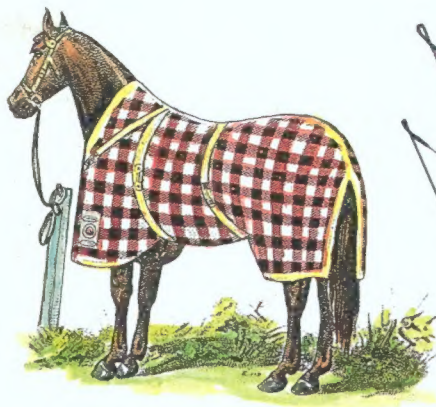
Miežiniai driebniai

Šiaudai pakratams

Cukrašvendrės (prieš duodant turi būti mirkomos 24 valandas)

Mėlynai glazūruotas žaislas, vaizduojantis berniuką ir jo ponį, rastas Egipte apie 200 m.

Įvairių rūšių kilimėliai ir apdangalai (pagaminti iš džiuto, vilnos ar nailono), reikalingi arkliai sušildyti žiemą bei apsaugoti jį nuo musių ir dulkių karštu oru.

Apynasris arkliai mokytį būti vedžiamam

Dailiojo jojimo vytelė

Ilgesnė vytelė

Kanopų tepalas

Šėrimosi šepetys

Aštrus šepetys karčiams, uodegai ir kūnui

Minkštas šepetys kūnui

Metalinis šepetys uodegai ir karčiams

Šienas pašarui

Angliakasio žibintas

ŠACHTŲ PONIAI

Akli poniai dažnai buvo imami dirbti po žeme kasyklose, nes jiems nereikėjo matyti kelio tuneliuose. Seniau anglių kasyklose būdavo drėgna, šalta ir tamsu. Tai buvo pats sunkiausias gyvenimas angliakasiams ir jų poniams, kurių dauguma mėnesius pragyvendavo kasyklose ir ten mirdavo.

Mažas berniukas ir jo tamsiai pilkas Šetlendo ponis, pasiruošę dirbti po žeme anglių kasykloje

RATU IR RATU

Kiekvienoje žaidimų aikštelėje yra karuselė, kur vaikai gali saugiai joti ant ryškiai nudažytų mechaninių arklių, judančių aukštyn ir žemyn bei ratu. JAV ir Kanadoje arkliai juda iš kairės į dešinę.

Trinagės šakės arklidėms mėžti

Rodyklė

A

airių darbinis arklys 47, 58
 airių grynakraujis arklys 58
 Aleksandras Makedonietis 33, 42
 Amerikos ristūnas 160
 amišai 56
Anchitherium 3, 9
 andalūzas 34, 40–41
 apalūzas 56
 apynasris 25–26, 30–31, 33, 38–39, 42, 51, 53
 arabai 38–39, 42, 51, 57
 arimas 50–51
 arklėnai 26–27
 arklio galia 52
 arklio kūno dalys 6
 arklių mugė 39
 asilai 6–8, 12, 14, 16–17, 24, 30, 42, 46; Afrikos 7, 16, 22, 24–25; Azijos 7, 16
 asilas, naminis 7, 12, 16–17, 21–22, 24–27, 30, 42, 50, 53; airių 25; Poitau 7, 25
 Australijos voleriai 43
 avelinėzas 51

B

Bafalo Bilas Kodis 56
 balnas 30–32, 42, 45, 51;
 angliškas 58; kaubojiškas 56–57, 59
 barbai 38–39, 41
 Basutų poniai 40
 belgų sunkusis arklys (brabansonas) 50
 bėras arklys 38–40
 Bolonės arklys 51
 brembiai 36
 Bucefalas 33
 būgnininko arklys 42

C

cirko arkliai 39, 58

Č

čigoniškas vežimas 46–47

D

dailusis jojimas 31, 59–61
 dantys 8–12, 18, 21
 danų šiltakraujis 40
 darbiniai arkliai 38, 56–57
 Dartmoro ponis 62
 Dega, Edgaras 60
 dėmėtas kailis 41
 dengtas vežimas 35
 Don Kichotas 42
 diulmeno poniai 36
 dvikovos 44–45

E

eisenos 61
 Eksmūro ponis 20
 ekvidai 6, 8, 10, 12
 elgsena 12–13, 40
 Elžbieta I 46
 Elžbieta II 42
Eohippus 8
Equus 6, 8–9, 20–21, 24
 eržilas 12–14, 26–27, 33, 38, 40
 evoliucija 8–9

F

Falabela 40–41
 Felo poniai 36, 62
 fryzai 41

G

galvos žymės 6, 34, 37, 40, 46, 57
 gaučiai 35
 gelderlenderiai, olandų 35, 40
 gelsvis 41
 gimimas 14–15
 Godiva, ledi 46
 gor karas 17
 grynakraujis arklys 38, 54, 59, 62

H

Heistingso mūšis 31
 Heflindžerio poniai 38, 51–52
 Henrikas VIII 45
 Heringas, Džonas 39
 „hiposandalas“ 29

Hipparion 8
Hippidion 8
Hyracotherium 8–9
 Homeras 22, 58

I

Inesas, Džordžas 48
 Islandijos ponis 12
 ispaniškoji jojimo mokykla 40
 italų sunkusis darbinis arklys 41

J

Jakobsono organas 13
 jojamieji arkliai 49, 55–56;
 Vėlo 49, 55
 Juodasis Vanagas, vadas 34
 juodis 41, 55
 Juodoji Besė 46

K

kalvis 28–29
 Kamargo arkliai 37
 kanopos 6–11, 18, 24–25, 28–29, 38
 karas 22–23, 27, 32, 42–45
 karietos 22, 26, 33, 42, 48, 58
 Karolis Didysis 32
 karuselė 63
 kasyklų poniai 52, 63
 kastravimas 12
 kaštonas 11
 kaštoninis, kaštono spalvos arklys 38–41, 50–51
 kaubojai 35, 56–57
 kaukolė 8–11
 kaulai 23
 kaustymas 28–29, 32, 35, 48
 kavalerija 42–43, 57
 kentauros 22
 keratinas 28
 keršas 36, 39, 41, 56
 Ketlinas, Džordžas 57
 klangas 16–17
 Klaidėsdeilas 42
 kliūtinis jojimas 58–59
 Klivlendo bėris 38, 54
 kojų žymės 33, 38, 40, 47
 Kolumbas, Kristupas 56
 Konemaras poniai 38
 Konikas 20
 konstitucija 40
 Kortesas, Hernandas 34
 kulanas 7, 12, 17

kumelės 12–14, 26
 kumeliukas 10–11, 14–15
 kuras 17
 Kurjė ir Ivesas 55
 kvaga 18–19

L

laukiniai arkliai 20–21, 36–37
 laukiniai poniai 14, 20, 36–37, 57
 lengvieji darbiniai arkliai 54–55
 lenktynės 59–60
 lenktyniniai arkliai 10–11, 38, 58–60
 lipizaneriai 31, 40

M

maisto vežimų lenktynės 57
 Marengas 42
 Markas, Francas 41
 Markas Polas 32
 medžioklė 22–23, 46, 57, 60–61
Merychippus 8
Mesochippus 8–9
 miškininkystė 51–52
 mitiniai arkliai 7, 22–23
 mulai 12, 18, 25–27, 34, 43, 46, 50, 53
 mustangai 36–37

N

Napoleonas 42
 neštumas 14, 24
 nešuliniai gyvuliai 25–26, 46, 54
 Niuforesto poniai 37
 Nonijus 38

O

obuolmušis arklys 38–39, 50, 58
 Oldenburgas 40
 onagas 7, 12, 16–17
Onohippidium 8
 Oregono kelias 35
 Orlovo ristūnas 38

P

pakinktai 17, 22, 24, 26, 30–31, 34, 46–49, 50–55, 60
Pilio lenktynės 58

palominas 14, 38, 57
 pašas arklys 41
 paprastosios lenktynės 58–60
Parahippus 8
 pasagos metimas 29
 pašto karieta 48–49
 pavalkai, išradimas 50
 pavarža 6, 25–26, 34, 39, 48, 53
 Pegasas 22
 pentinai 30, 42–44; duriamieji 30; ratukiniai 30
Perissodactyla 6
 peršeronai 50–51
 pilkas arklys 38–40, 51, 55
 Pinto ponis 37, 41
 plaštakos (ūgis) 7
Pliohippus 8
 Ponių ekspresas 62
 prancūzų ristūnas 38
 Prėzevalskio arkliai 13, 20–21, 36

R

Remingtonas, Frederikas 57
 Reverjė, Polis 57
 Ričardas Liūtaširdis 44–45
 ristūnų lenktynės 58, 60
 rodeo 56–57
 Rosinanti 42
 rudas arklys 38, 40

S

safolkų sunkusis arklys 51
 samurajai 44
 Servantesas, Migelis 42
 skeletas 10–11, 21
 skitų raiteliai 30, 32, 34
 snukis 6–7, 15, 18, 20, 25, 40
 sportas 22, 32, 38, 44, 58–61
 sportiniai žaidimai 59
 suakmenėjusios liekanos 8–9, 20
 sunkieji arkliai 50–53
 supamieji arkliai 6

Š

šairai 7, 15, 28–29, 40, 50–51, 53
 šarvai, arkliai 42–45
 Šetlendo poniai 6, 41, 62–63
 Šiaurės Amerikos indėnai 30, 34, 46, 48, 56–57
 šoninis balnas 30–31, 59
 šuoliai 58–60
 Šv. Jurgis 33
 Šv. Kristoforas 47

T

tarpanas 20
 tarptautinės vairavimo varžybos 61
 transportas 32, 46–56
 transporto priemonės 34–35, 46–49
 trikovė 59
 Turpinas, Dikas 46

V

vadelės 24–26, 30–31, 33–34, 39, 42, 48–49, 58–59, 62
 vadelių žiedas 17, 31, 48
 Vėlo–Fargo pašto karieta 49
 vežimai 22, 27, 46, 48–49, 52, 54–55
 vežimai, dviračiai 24, 26, 46–47, 54–55
 vienaaragis 7, 42
 vikingai 32
 Viljamas IV 42
 Viljamas Užkariautojas 31

Z

zebrai 6–8, 12, 14, 18–19;
 paprastieji 7, 14, 18–19;
 Greivio 18–19; kalnų 18
 zebroidas 18
 zebro ir asilo hibridas 19

Ž

žaslai 25–26, 30–31, 38–40, 45–46, 48, 54, 56–57;
 kombinuotieji 31,
 apynasrio 31, 33, 45, 56–57;
 žaboklės 31
 žemės ūkis 6–7, 50–51
 ženklimas 23
 žygiai poniais 60

Padėka

„Dorling Kindersley“ norėtų padėkoti:

Alan Hills, Dave Gowers, Christi Graham, Sandra Marshall, Nick Nicholls ir Barbara Winters iš Britų muziejaus bei Colin Keates iš Gamtos istorijos muziejaus už specialias fotografijas. Clubb Chipperfield Limited, Foxhill Stables & Carriage Repository, Suzanne Gill, Wanda Lee Jones iš Velspulo andalūzų žirgyno, Marwell zoologijos sodui, nacionaliniam šairių arklų centrai, Harry Perkins ir Whitbread Hop Farm, kad pasiskolintų gyvūnus ir vežimus fotografijoms. Household Cavalry – kad suteiktų būgnininko arklį ir raitelį. The Knights of Arkley – už dvikovos pavaizdavimą. Berriewood Stud Farm, Carol Johnson ir Plough Studios už pagalbą suteikiant areną ir studijas fotografijai. Dr. Alan Gentry iš Gamtos istorijos muziejaus, Christopher Gravett iš Karališųjų

saugyklų (Londono pilies) ir Rowena Loverance iš Britų muziejaus už pagalbą tyrinėjant. Celine Carez, Hannah Conduct, Liz Sephton, Christian Sevigny, Helena Spiteri ir Cheryl Telfer už dizaino ir redagavimo konsultacijas. Jane Parker už rodyklės sudarymą.

Dailininkas: John Woodcock.

Ilustracijų šaltiniai

v = viršuje, a = apačioje, c = centre, k = kairėje, d = dešinėje
 Aerofilms: 21vk
 Allsport: 58vd Vandystad; 59ad Ben Radrofd
 American Museum of Natural History: 8ck, 9ad
 Ardea: 14ckt, 14ck, 16c, 17cd Jean-Paul Ferreo; 17ak
 Joanna van Grusen Barnaby's Picture Library: 43cd, 45ak Bridgeman Art Library; 49vk Guildhall Library; 39ca Horrogate Museums and Art Galleries; 35cv,

41vk, 56vk, 59vc Privati kolekcija; 57cv Smithsonian Institution, Washington, D.C.; 32ak Musee d'Orsay, Paris; 60vd (fragmentas) Louvre, Paris
 Trustees of the British Museum: pirmasis viršelis cd, 23vk, 27vk, 46cvk, 50vd, 54ck, 63vd
 Dorling Kindersley: 37vd Dave King (leidus National Motor Museum, Beulieu); pirmasis viršelis, 27vd, 36vk, 38 (visos, išskyrus 38ad), 40ak, 41 (visos, išskyrus 41vk, 41ad), 50c, 50–51a, 51vd, 5c, 56ak, 63ac Bob Langrish
 Mary Evans Picture Library: 23ak, 32vd
 Robert Harding Picture Library: 21cd, 24ca, 48vd, 51ac, 56cd
 Alan Hills: 20ak
 Firmer: 33vk
 Michael Holford: 31vc, 44vk, 47vc, 59ak, 60ak
 Hulton Picture Collection: 53a, 63ak

Frank Lane Picture Agency: 12ad
 Bob Langrish: 37vd, 40ad, 41ad, 54cd, 56ck, 57v, 58ac, 59vk, 59vd, 61vk, 61vc
 The Mansell Collection: 42ak
 Natural History Photographic Agency: 14ad Patrick Fagot; 21ad E. Hanumantha Rao; 36ak, 60ck A.N.T.
 Peter Newark's Western Americana: 34vd, 34ck, 43vk, 48ca, 55vk, 57ca, 57ak, 62v
 Only Horses: 37v, 62ak
 Oxford Scientific Films: 17vc/Anup Shah/Okapia
 Planet Earth: 19ad Nick Greaves
 Ann Ronan Picture Library: 6vd
 The Board of Trustees of Royal Armouries: 2c, 43ck, 45vc, 45cd
 Whitbread Brewery: 13cd
 Zefa: 12vd, 13vd, 24ckv, 24ak, 25cd, 35ad, 36ck, 46ca, 52ck, 52ad

Tai originalus ir įdomus žavinčio arklių ir
ponių pasaulio naujasis vadovas

Stulbinančios, tikroviškos arklių, ponių, asilų, mulų, laukinių asilų ir žebų bei vežimų, karietų, jojimo įrangos ir kitos fotografijos – tai unikalūs žvilgsnis į šiuos puikius gyvūnus, jų natūralią istoriją ir vaidmenį civilizacijoje.

autentišką Velso-Fargo pašto karietą, koks milžiniškas šairių arklys ir mažutis Šetlendo ponis, XIX a. moterišką šoninį jojimo balną, vaidinantį cirko arkli, tikrą riterių turnyrą

kodėl arkliai atlenkia ausis, kaip kalvis kausto
 arklių, kaip arkliai buvo naudojami karuose,
 kaip arklio dantys parodo jo amžių
 kodėl zebrai dryžuoti, kurie laukiniai asilai
 dabar išnykę, kaip atrodė romėnų arklio
 pasaga, kuo skiriasi angliškas ir kaubojiškas
 balnas, kas verčia arklius lenktyniauti

ir daug daug kitų dalykų

ISBN 9986-02-539-7

A DORLING KINDERSLEY BOOK